

**İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKTA BULUNMA VE SİBER
ZORBALIĞA MARUZ KALMA DURUMLARININ ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN
VE AİLE GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Gizem ERDEM

Eskişehir 2024

**İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKTA BULUNMA VE SİBER
ZORBALIĞA MARUZ KALMA DURUMLARININ ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN
VE AİLE GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

Gizem ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Programı

Danışman: Prof. Dr. Şerife Dilek BOYACI

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekim, 2024

Eskişehir

ÖZET

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKTA BULUNMA VE SİBER ZORBALIĞA MARUZ KALMA DURUMLARININ ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN VE AİLE GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Gizem ERDEM

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Sınıf Eğitimi Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekim 2024

Danışman: Prof. Dr. Şerife Dilek BOYACI

Araştırmanın amacı, ilkokul öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin öğretmen, öğrenci ve ebeveyn görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar ilçesindeki belirli ilkokullarda gerçekleştirilmiştir. Araştırma modeli olarak temel nitel araştırma kullanılmıştır. Çalışmada, farklı sınıf düzeylerinde öğrenim gören öğrenciler, ilgili kademelerde görev yapan sınıf öğretmenleri ve öğrenci velileri ile yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla veri toplanmıştır. Veriler, 120 öğrenciye 15'er, 20 öğretmene 14'er ve 20 veliye 11'er soru yöneltilerek elde edilmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, siber zorbalıkta bulunma ya da siber zorbalığa maruz kalma durumlarının ilkokul düzeyine kadar inebildiğini göstermektedir. Ayrıca, ailelerin siber zorbalık kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, öğretmenlerin ise derslerde bu konuya yeterince önem vermedikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal medya, Sosyal ağ, Siber zorbalık, İlkokul öğrencileri

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS' PARTICIPATION IN AND VICTIMIZATION BY CYBERBULLYING ACCORDING TO STUDENTS, TEACHERS AND PARENTS PERSPECTIVES

Gizem ERDEM Department of

Basic Education

Primary Education Program

Anadolu University, Graduate School, October 2024

Adviser: Prof. Dr. Şerife Dilek BOYACI

This study aims to explore the perspectives of teachers, students, and parents concerning elementary school students' engagement in cyberbullying, both as perpetrators and as victims. Conducted during the 2024-2025 academic year in selected primary schools in the Bağcılar district of Istanbul, the research employed a basic qualitative research design. Data were gathered using semi-structured interview forms, targeting students across different grade levels, their classroom teachers, and parents. Specifically, data were collected by directing 15 questions to 120 students, 14 questions to 20 teachers, and 11 questions to 20 parents. The data were subsequently analyzed through descriptive analysis techniques. Findings indicate that both the experience of cyberbullying victimization and engagement in cyberbullying behaviors can emerge as early as elementary school. Additionally, the study reveals that parents possess limited knowledge regarding the concept of cyberbullying, while teachers do not place sufficient emphasis on this topic within their instructional practices.

Keywords: Social media, Social network, Cyber bullying, Primary school student

TEŞEKKÜR SAYFASI

Bu tez, yalnızca benim emeklerimin bir ürünü değil; yolculuğum boyunca yanımda olan kıymetli insanların desteğiyle mümkün olmuştur.

Öncelikle bilgi ve deneyimiyle bana her adımda rehberlik eden, bilimsel bakış açımı geliştirmemde büyük katkısı olan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Şerife Dilek BOYACI 'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Sadece akademik anlamda değil, sabrı ve anlayışıyla bana ilham kaynağı oldu.

Hayatımın her anında yanımda olan, sevgisi ve desteğiyle beni motive eden kıymetli eşim Eray ERDEM 'e en derin teşekkürlerimi iletiyorum. Onun varlığı, bu zorlu süreci anlamlı ve katlanılabilir kıldı.

Ve elbette, hayatıma neşe ve umut getiren, bana her gün mücadele etmeye değer bir sebep sunan canım oğlum Kuzey ERDEM'e... Minicik gülümsemesi bile bana tarifsiz bir güç verdi.

Bu süreçte beni her anlamda destekleyen aileme, dostlarıma ve emeği geçen herkese yürekten teşekkür ederim. Sizler olmadan bu başarı mümkün olamazdı.

Sevgi ve minnetle,

GİZEM ERDEM
ESKİŞEHİR, 2024

30/10/2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Gizem ERDEM

ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) destek almadım.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Gizem ERDEM

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM BEYANI	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	12
1.3. Araştırmanın Önemi.....	13
1.4. Sınırlılıklar	14
1.5. Tanımlar	14
2. ALANYAZIN	16
2.1. Şiddet.....	16
2.2. Zorbalık	18
2.3. Siber Zorbalık (Siber Şiddet).....	18
2.4. Siber Zorbalık Türleri ve Etkileri.....	19
2.5. İlkokulda Siber Zorbalık.....	23
2.6. İlgili Araştırmalar.....	24
2.6.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar.....	24
2.6.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	27
3. YÖNTEM	30

3.1. Araştırma Modeli.....	30
3.2. Veri Toplama Araçları.....	31
3.3. Araştırmacının Rolü	32
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	32
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik	33
3.6. Etik Bildirim.....	33
4. BULGULAR VE YORUM.....	34
4.1. İlkokul Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular	34
4.1.1. Öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumlarına ilişkin bulgular	34
4.1.2. Öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin bulgular ..	37
4.1.3. Öğrencilerin siber zorbalıkta hislerine ilişkin bulgular	38
4.1.4. Öğrencilerin siber zorbalığı bildirmeleri ve önlenmesiyle ilgili görüşlerine yönelik bulgular	39
4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	42
4.2.1. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığa ilişkin genel görüşlerine yönelik bulgular.....	42
4.2.2. Sınıf öğretmenlerinin ilkököl öğrencilerinin siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşleri	44
4.2.3. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalıkla ilgili etkinliklerine ilişkin görüşleri.....	51
4.2.4. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri ..	52
4.3. Velilerin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular.....	55
4.3.1. Velilerin siber zorbalığa ilişkin genel görüşlerine yönelik bulgular	56
4.3.2. Velilerin çocuklarının siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşlerine yönelik bulgular.....	60
4.3.3. Velilerin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri.....	62
5. SONUÇ ve TARTIŞMA	66

5.1. Sonuç.....	66
5.2. Tartışma.....	69
5.3. Öneriler.....	71
KAYNAKÇA.....	73
EKLER	83
Ek.1 Kişisel Bilgi Formu	83
Ek.2 Öğrenci Görüşme Soruları.....	85
Ek.3 Öğretmen Görüşme Soruları.....	87
Ek.4 Veli Görüşme Soruları.....	89
Ek.5 Etik Kurul İzin Belgesi	90

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo1. Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri.....	20
Tablo2. Araştırmaya Katılan Kişi Sayıları.....	31
Tablo3. Öğrencilerin Siber Zorbalığa Uğrama Durumlarına Yönelik Bulgular	34
Tablo4. Öğrencilerin Siber Zorbalıkta Bulunma Durumları	37
Tablo5. Siber Zorbalıkta Duygu Durumuna Yönelik Bulgular	39
Tablo6. Öğrencilerin Siber Zorbalığı Bildirmeleri ve Siber Zorbalığın Önlenmesiyle İlgili Görüşlerine Yönelik Bulgular	40
Tablo7. Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalıkla İlgili Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular	43
Tablo8. Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığa Uğrama ve Siber Zorbalıkta Bulunma Durumlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	44
Tablo9. Siber Zorbalık Konusunda Öğretmenler Tarafından Öğrencilere Çalışma Yapılıp Yapılmadığı İlişkin Cevaplara Ait Bulgular	52
Tablo10. Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Görüşlerine Yönelik Bulgular	52
Tablo11. Velilerin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular	56
Tablo12. Velilerin Çocuklarının Siber Zorbalığa Uğrama ve Siber Zorbalıkta Bulunma Durumlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular	61
Tablo13. Siber Zorbalık Davranışlarının Önlenmesine İlişkin Görüş Bulguları	63

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil1. Çocukların Siber Zorbalık Yaşama Durumlarının Ülke Dağılımları...	10
Şekil2. Siber Zorbalık Yaşayan Çocukların Taciz Olaylarını Yaşama Şekline Göre Dağılımları	11

1. GİRİŞ

20. yüzyılın en önemli özelliği tartışmasız bilgi ve iletişim teknolojilerinin önlenemez gelişimidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) gelişimi ile bireylerin bilgiye ulaşımı kolaylaşmış, mekân ve zamandan bağımsız olarak iletişim kurması sağlanmış, sosyal ağlar ile çevrimiçi sosyalleşme mümkün kılınmıştır (Akca vd., 2014, s.18). Çevrimiçi sosyalleşmenin etkisiyle, iletişimin en fazla olduğu bu yüzyılda insanların birbirleri ile olan ilişkileri de yeni bir boyut kazanmıştır. Dünyada herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde gerçekleşen bir olayın çok kısa sürede yaşanılan çevreyle sınırlı kalmadan yayılması da kolaylaşmıştır. Gelişen teknoloji, insanların iletişimini kolaylaştırdığı gibi toplumsal, ekonomik ve siyasal sınırları da yok etmiştir (Çalışkan ve Mencik, 2015, s.254-255). Teknolojinin gelişim hızını ve kullanım alanının genişliğini artırması hem çalışma hayatında hem de sosyal hayatta alışkanlıkları değiştirerek “sosyal medya” kavramını ortaya çıkarmıştır (Bulunmaz, 2011, s.30). Sosyal medya, Web 2.0 teknolojisinin gelişimi ile, tek yönlü bilgi paylaşımından, çift yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşımına ulaşılmasını sağlayan medya sistemidir. Diğer bir deyişle bir aracıya ihtiyaç duyulmadan anlık, kolay ve hızlı içerik paylaşımına imkân tanıyan bir iletişim şeklidir. Zaman ve yer kavramından bağımsız anlık paylaşım yapabilme özelliğinden dolayı bilinen iletişim yöntemlerini kökten değiştirmiştir (Kaynak ve Koç, 2015, s.394). Geçmişten günümüze var olan iletişim; yeni bir boyut kazanarak ihtiyaçlar doğrultusunda gelişmiş, popülerliği günden güne artan bir mecra olan sosyal medya mecraları üzerinden sağlanmaya başlamıştır.

Yeni nesil iletişim platformlarının bu denli kısa sürede yaygınlaşmasının en önemli nedeni geleneksel kitle araçlarına oranla kısa sürede hızlı etkileşim sağlamasıdır. Geniş etki alanı yaratan sosyal paylaşım ağlarının kullanıcılara istediklerini paylaşma imkânı sunması popülerliğini koruması bakımından da önem taşımaktadır. Günden güne kullanıcı sayısı artan sosyal medya platformları, kullanıcıların hayatlarında vazgeçilmez hale gelmiştir. Sanal bir iletişim ortamı olan sosyal medya, geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak kullanımı hızla genişleyen bir etki alanı yaratmaktadır. Sosyal ağlar insanlara, düşüncelerini ve eserlerini paylaşacakları imkanlar yaratmakta, paylaşım ve tartışmanın esas olduğu bir alan sunmaktadır (Solmaz vd. 2013, s.23). Bu da farklı milletlerin, kültürlerin ve yaş düzeylerinin ortak ve geniş bir paydada buluşmasını sağlamaktadır.

Teknolojik gelişmeler birçok fayda sağladığı gibi kötü niyetli kullanıcıların teknolojiyi kötü amaçlı kullanımından dolayı bazı olumsuz durumları da ortaya çıkarmaktadır çünkü teknoloji, sınırsız imkanının yanında çeşitli riskleri de barındırır. Özellikle internetteki isimsiz çağrılar, kimliği bilinmeyen zararlı ve virüslü e-postalar (spam); hakaret, saldırı ve tehdit içeren karalama postaları, sosyal medya iletileri, kısa mesajlar ve yine sosyal ağlarda paylaşılan uygunsuz görseller ile videolar bireylerin yaşamında yeni tehdit alanları yaratan sorunlardan bazılarını oluşturmaktadır. Zarar vermeye yönelik bu davranışlar “siber zorbalık” kavramı ile betimlenmiştir. Siber zorbalık, uluslararası literatürde genel olarak “diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Arıcak, 2009, s.182-183). Sosyal medyadaki anonim kimlik arkasına saklanabilme imkânı, bireylere siber zorbalık yapma konusunda cesaret verici bir etki yaratabilmektedir.

Şiddetin yeni bir biçimi olan siber zorbalık yüz yüze akran zorbalığının farklı bir çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Siber zorbalığı fiziksel zorbalığın sanal zorbalığa dönüşümü olarak tanımlamak da mümkündür. Bu yeni tür akran şiddeti, çocuk ve gençleri özellikle sosyal ağlar ve internet siteleri aracılığıyla hedef alarak etki alanını genişletmiş, ulaşılabilirliğini artırmıştır. Bilgisayar ve cep telefonu gibi elektronik ortamlara taşınmasıyla takibi ve kontrolü güçleşen siber zorbalık davranışları, çocuklar için her an her yerde tehdit unsuru oluşturmaktadır. İnternet kullanımının küçük yaşlara düşmesi ve internet kullanıcılarının sayısının artması sebebiyle siber zorbalıkta bulunma davranışlarının hem nicelik hem de sebep olduğu zararlar açısından daha da ciddi boyutlara ulaşacağı görülmektedir (Baştürk Akca ve Sayımer, 2017, s.1).

Çeşitlenen sosyal paylaşım ağları, siber zorbalığın yaşanmasına ve buna maruz kalan mağdurların sayısının gün geçtikçe artmasına yol açmaktadır. Siber zorbalığın genellikle akran öğrenciler arasında görülmesi, okulların bu konudaki müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu ise internetin olanaklarını kısıtlayarak veya çocukları teknolojiden uzaklaştırarak değil, bilinçli internet kullanımını öğretmek ile mümkündür. Bu sebeple tüm aile bireylerinin, okuldaki personelin ve en çok mağdur öğrencilerin siber zorbalık kavramını, sebeplerini, belirtilerini, etkilerini ve bu süreçte sahip oldukları hak

ve sorumlulukları hakkında bilgilendirilmeleri oldukça önemlidir (Baştürk Akca vd., 2014, s.18).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde siber zorbalığa maruz kalmış bireylerde fiziksel, psikolojik ve akademik olarak birçok olumsuz etki gözlenmiştir. Her ne kadar sanalda gerçekleşen bir şiddet türü olduğundan geleneksel şiddet gibi fiziksel bir zarar gelmeyeceği düşünülse de siber zorbalığa maruz kalan kişilerde fiziksel sorunlar da görülebilir (Horzum ve Ayas, 2014, s.23). Bu sebeplerden dolayı internet kullanıcılarının siber zorbalık kavramını bilmeleri ve bununla başa çıkma becerilerini kazanmaları, siber zorbalık davranışlarının azalması ve teknolojiyi olumlu yönde kullanabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında siber zorbalık üzerinde yapılacak araştırmalar da büyük önem kazanmaktadır (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012, s.103). Çünkü sosyal paylaşım ağlarında akranlarına göre daha az zaman geçiren öğrencilerin bu ağlarda fazla zaman geçiren öğrencilere göre siber zorba olma eğilimleri daha azdır. Diğer bir deyişle sosyal mecralarda geçirilen süre arttıkça kişinin siber zorba olma yolundaki eğilimleri de artacaktır. Bu bilgiler ışığında doğru internet kullanım bilincini sağlamak tüm bu olumsuzlukların azalmasında etkin rol oynayacaktır.

1.1. Problem Durumu

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin baş döndürücü bir hal alması bu araçları hayatımızda önemli unsurlar haline getirmiştir. Bu gelişimin yansımaları eğitim, sağlık, sanayi gibi alanlarda görebileceğimiz gibi insan ilişkilerinde ve toplumun her kesiminde görebilmek mümkündür. İnsanlığa hızlı ve kolay bir iletişim ortamı sunmasıyla bireylerin yaşamlarında da önemi günden güne artarak vazgeçilmez bir hale gelmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, iletişimi kolaylaştırmak ve bilgi paylaşımını artırmak gibi önemli fonksiyonlara sahiptir. 1970'li yıllarda ilk kez hayatımıza giren, ticari alanlarda da yaygınlaşmasıyla dünya çapında adını duyuran internet, birçok alanda hızlı ve az maliyetle bilgiye ulaşımı sağlayan bir güç olmuştur. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu denli hızlı gelişimi, hayatımızın hemen hemen her alanında bu teknolojilerin kullanımının günden güne artarak ilerlemesine sebebiyet vermiştir (Erbıçer, 2019, s.192). İnternetin, insanları yaşanan tüm diğer gelişmelerden daha fazla etkilediği görülmektedir. Sürekli bir içerik üretimi içerisinde olan insanlar aynı zamanda sonsuz bir tüketim döngüsündedir. Tüketerek üretim içinde olan bu alan, kullanıcıları hayatlarında köklü değişikliklere sebebiyet verecek şekilde etkilemektedir (Aslan ve Öney

Doğan, 2017, s.101). Bu bağlamda bilgi ve iletişim teknolojileri özellikle eğitim öğretim hayatında da oldukça fazla değişikliklere zemin oluşturmıştır. Özellikle internetin hayatımıza bu denli girmesi öğrencinin bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma becerilerine olumlu katkıda bulunmuştur (Peker, 2013, s.1). İnternet ortaya çıkmadan önce bilgiye ulaşım klasik bilgi kaynakları ile sağlanırken bilgiye hızlı ulaşımı sağlayan bir teknoloji yoktu. İnternet sayesinde görüntülü, yazılı, sesli vb. bilgi kaynakları ortak bir eksende toplanma imkanına kavuşmuştur (Parlak, 2005, s.10).

İnternet; birçok bilgisayar sisteminin birbirine bağlı olduğu, dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır (Vural, 2006, s.190). Bir başka tanıma göre ise; internet, toplumsal ve teknolojik alanda her türlü değişikliklerden etkilenecek bu değişime kendisini kısa sürede uydurabilen ve önemli olanaklar sunabilen bir iletişim aracıdır (Karaçor, 2007, s.47).

Hayatımızın vazgeçilmezlerinden olan internet teknolojisinin özellikleri şöyle özetlenebilir;

- İnternet, iletişim teknolojilerinin bir koleksiyonudur.
- Yazılı iletişim araçları, telefon, iletişim uyduları, yazılı, sesli ve görüntülü kitle iletişim araçları, kitap, fotoğraf, bilgi kaydetme/depolama teknikleri gibi tüm iletişim tekniklerini kullanır.
- İnternet tüm medya fonksiyonlarını yerine getirir.
- İnternet ticari fırsatlar yaratır.
- İnternet etkileşimli(interaktif) olarak iletişim sağlar (Aziz, 2008, s.72-73).

Özetle eş zamanlı ve karşılıklı iletişim imkânı sunması, düşük maliyet ve hızlı olması başlıca avantajlarından (İspir, 2013, s.11).

Ortaya çıkmasından bu yana önlenemez bir gelişim içerisinde olan internet, insanlığın ilk zamanından itibaren var olan iletişim için de yeni bir boyut açmıştır. İnsanoğlunun üretim-tüketim döngüsündeki artan istek ve ihtiyaçları iletişim için gerekli olan araçların gelişmesini sağlamıştır. Bu iletişim araçları özellikle 21. yüzyılda popüler olan sosyal medya ağlarıdır. Bu ağlar iletişim kurmak için insanlara yeni fırsatlar oluşturmuş, buna bağlı olarak da oldukça yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Günümüz için bakıldığında iletişim kurmakta yavaş kalan geleneksel kitle iletişim araçlarının kullanımına karşın sosyal medya kullanımı hızla genişleyen bir etki alanı yaratmaktadır. Birçok kullanım fonksiyonuna sahip olan sosyal ağlar paylaşım ve tartışmanın esas olduğu bir alan yaratarak insanlara düşüncelerini ve eserlerini paylaşacakları imkanlar

sunmaktadır. Sosyal medya ağlarının tercih edilmesinde geniş kitleleri bir araya getirmesi ve kullanıcıların arasındaki etkileşimi artırması birinci önceliktir. Kurum ve kuruluşlar da bunu en etkin şekilde kullanarak ulaşmak istedikleri hedef kitleye en hızlı şekilde sosyal medya sayesinde ulaşmakta, iletilmek istenen mesajı en net şekilde iletebilmektedir. Yine kurum dışı kadar kurum içinde de iletişimin hızlı olması ve katılımın açık olması sebebiyle sosyal medya fazlaca kullanılmaktadır. Bakıldığında kullanıcısının günden güne artması, kullanım olanaklarının fazlalığı ve kolaylığı gibi nedenlerle sosyal medya hayatımızın bir parçası olarak önemli bir odak noktası haline gelmiştir (Solmaz vd. 2013, s.23).

Sosyal medya yer ve zaman sınırlamasını ortadan kaldırarak paylaşımın ve tartışmanın önde olduğu bir iletişim şekli sunmaktadır. Kelimeleri, videoları, sesleri, resimleri kullanıcılara sunmasıyla iletişim ve paylaşımı temel alır. Çeşitli yapıları mevcut olan sosyal medya üzerine birçok tanım mevcuttur.

Sosyal medya, içeriğinin büyük bir kısmını kullanıcılarından ve çeşitli sitelerden toplayan web hizmetidir (Sarı, 2014, s.24). Diğer bir tanıma göre sosyal ağlar, kişilerin istekleri doğrultusunda genel ya da özel bir kitleye çevrimiçi bir ortamda kendi öznel profillerini oluşturarak; aynı platformda üyeliği olan kişilerle içerik paylaşımı yaparak bunları diledikleri sıklıkla düzenleyebildikleri, kendi oluşturdukları içerikleri (resim, video, yazı vb.) paylaştıkları ya da kişilerin paylaşımlarını görebildikleri web ortamlarıdır. Sosyal medya başka bir tanıma göre, kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkânı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir (Özdemir vd., 2014, s.59). Kullanıcılar arasında fotoğraf, yazı, video gibi oluşumlar içeren sosyal ağlar, kullanıcılara iyi vakit geçirme, dikkat çekme gibi durumların yanı sıra iletişimi sanal bir boyuta taşıyarak geleneksel iletişimde zaman ve mekân eş zamanlılığını ortadan kaldırmıştır. Buradan hareketle sosyal medyayı kısaca insanların internette birbirleriyle yaptığı paylaşımlar olarak tanımlamak mümkündür (Vural ve Bat, 2010, s.3372).

Sosyal medyanın popülerliğini artıran en önemli özelliklerini; sürekli olarak içerik paylaşımı yapılabilmesi, düzenlenebilmesi, güncellenmesi, grup olarak kullanılabilmesi olarak sıralamak mümkündür. İnsanlar sosyal medyada düşüncelerini nispeten çekinmeden yazmakta, fikirlerini korkusuzca paylaşabilmekte, fotoğraflarını yayınlatabilmektedir. Gerçek dünyada sıkıntı yaşadığı durumları çekinme yaşamadan sanal ortamda korkusuzca dile getirebilmektedir. Bu da insanların sanal dünyaya

yönelmesine itici bir etken olmaktadır. Tüm bunlara bakıldığında sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşmasının sebeplerinin çeşitli olduğu ve insanların hayatında olmazsa olmaz bir parça haline geldiğini söylemek mümkündür.

Amaçları, kullanım özellikleri gibi farklılık gösteren sosyal medya platformlarının ortak özellikleri şu şekilde gruplandırılmaktadır (Sarı, 2014, s.26):

- **Dinamizm:** Sosyal medya kullanıcıların ilgisini sabit tutabilmek için dinamik olmak zorundadır. Bundan dolayıdır ki sürekli bir içerik akışı oluşturulmaktadır. Güncelleme sıklıkları kısa tutularak dinamizm sağlanmaktadır.
- **Erişilebilirlik:** Geleneksel iletişimin en büyük sorununu ortadan kaldırılarak, her yerden ve her zaman erişilebilir olması sağlanmıştır. Özellikle mobil cihazlarla uyumlu çalışması sorunun ortadan kalkmasında en büyük etkidir.
- **Ölçeklenebilirlik:** Kullanıcı sayısı milyonlarla ifade edilse de dünya çapında geniş kitlelere hizmet verebilecek kapasiteye ulaşmışlardır.
- **Programlanabilirlik:** Her platform kullanıcılarına yeni ara yüzler kullanarak yeni fonksiyonlar sağlamaktadır. Bu da kullanıcıların ilgisinin aktif olmasını sağlamaktadır.

Sosyal medya araçları her geçen gün çeşitlenerek kullanıcılara geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Yeni arkadaş edinme, bilgi paylaşımı, etkinlik duyurusu, fotoğraf paylaşımı, içerik yayınlama gibi birçok amaca hizmet eden araçlar mevcuttur. Bunun yanı sıra aynı hizmeti çeşitli şekillerde sunan birden fazla sosyal medya aracı da mevcuttur. Örneğin Facebook ve Twitter diğer sosyal medya ağlarının sağladığı hizmetlerin tamamını kullanıcılarına sağlamaktadır (Bostancı, 2010, s.116).

Ülkemizde yaygın olan ağlara Instagram, Youtube, X, LinkedIn, Facebook gibi platformlar örnek verilebilir. Her platformun kullanım amacı farklılık göstermektedir. Instagram daha çok fotoğraf paylaşımı için kullanılırken, Youtube'da video içeriği fazladır. X yazı, LinkedIn profesyonel yaşam ile ilgili paylaşımlar içerirken Facebook daha çok eğlenceli vakit geçirmek için kullanılan bir sosyal platformdur (Tosun, 2019, s.305). Bu platformlar aşağıda açıklanmıştır:

Facebook: İnsanların birbirleriyle iletişim kurmasını ve bilgi alışverişi yapmasını amaçlayan bir sosyal web sitesidir. Mark Zuckerbeng tarafından 4 Şubat 2004 tarihinde Harvard öğrencileri için kurulmuştur (Sarı, 2014, s.40). Arkadaş çevresi edinme, ticaret

amaçlı, çevresindeki insanları araştırma, bireysel ya da grupla oyun oynama, cinsel amaçlı, örgütlenme amaçlı, resim, video, müzik, metin paylaşma, ihbar gibi başlıklar genel kullanım amaçlarındandır (Toprak vd., 2009, s.44).

X: Elon Musk'ın 2022 yılında Twitter'ı satın alması ve platformu yeniden yapılandırarak "X" adını vermesi, sosyal medya dünyasında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu değişim süreciyle ilgili olarak platformun ismi ve logosu yenilenmiş, Twitter'ın klasik kuş sembolü siyah arka plan üzerinde beyaz bir "X" ile değiştirilmiştir. Platformun yeniden yapılanması, Musk'ın ana şirketi X Holdings Corp altında gerçekleşmiş ve yeni bir stratejik çerçeve ortaya çıkmıştır (Yıldırım ve Ayan, 2024, s.133).

Youtube: Steve Chen, Chad Hurley ve Jawed Karim tarafından 15 Şubat 2005 tarihinde kurulmuştur. Google'dan sonra en çok kullanılan ikinci sitedir. Sitede genel olarak video klipler, televizyon klipleri, müzik videoları, video bloglar (vlog), kısa özgün videolar ve eğitim videoları gibi içerikler yayınlanmaktadır. Aynı zamanda kullanıcılarına da ister amatör ister profesyonel içerik üretme, kendilerine ait kanal açma, yorumlar aracılığıyla ile de takipçileriyle iletişime geçme imkânı tanımaktadır (Mutlu ve Bazarcı, 2017, s.31).

Instagram: 2010 yılında kurulan mobil sosyal ağı olan Instagram 2012 yılında Facebook tarafından satın alındı. Fotoğraf ve video paylaşımını amaçlayan bir platformdur. Bu içeriklerin Facebook, X gibi diğer sosyal ağ sitelerinde paylaşımına da olanak tanımaktadır (Tufan Yeniçikti, 2016, s.95).

LinkedIn: En fazla kullanıcıya sahip olan en geniş iş ağı olmayı başaran LinkedIn, "Bir kişinin mesleki hayatındaki (profesyonel) ilişkileri, başarısının anahtarıdır" felsefesine dayanır. Şirketler arasında iş bağlantıları kurulmasına fırsat verir. Çalışanlara ve girişimcilere iş fırsatları sunmaktadır. Kişilere profil yaratarak iş verenlerle bağlantı kurulmasına izin verir. Şirketler ise boş bulunan pozisyonlara uygun adayları belirlemek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Kuduğ, 2011, s.28).

Sosyal medyada milyonlarca kullanıcıya ulaşmış olan bu platformların etki alanını kestirmek pek mümkün olmamaktadır. Özellikle birey ya da gruplarla sınırsız iletişim imkânı sağlaması, insanların bilgiye çabuk ve kısa yoldan ulaşmasını sağlamaktadır. Kişilere kendi düşünce ve görüşlerini yayınlayıp, geniş çevrelere yayma imkânı elde

etmesini sağlayan sosyal medya, bireylerin etkinlik alanını genişletmesi yolunda teşvik edicidir (Koçak, 2012, s.32).

İnternetin, çevrimiçi ortamların ve sosyal ağların cezbediciliği, günümüz dünyasının en yaygın iletişim araçları olarak hayatımızda yer almasını sağlamıştır. Son yıllara kadar bu teknolojik araçlar daha çok gençler arasında yayginken son yıllarda yaş kitlesinin ilkokul öğrencilerine kadar düştüğü görölmüştür. Özellikle yaşanan pandemi gibi sebeplerden teknoloji kullanımında artışa gitmek zorunda kalan öğrencilere eğitim öğretim alanında sağladığı faydalar tartışılmazdır. Ancak bütün bunların yanında teknolojinin hemen hemen her alanında olduğu gibi kişilerin bunu kötüye kullanımından dolayı sorunlar da oluşmaktadır. Bu sorunlardan en temeli ise insanların internette kimliklerini gizleyebilmelerinin arkasına sığınıp saldırgan davranışlarda bulunma eğilimidir. Özellikle gençler arasında görölen gerçek hayattan uzaklaşarak sanal ortamda sahte bir kimlik geliştirme durumu bireyi gündelik hayattan ve normali benimsemekten uzaklaştırdığı ya da sosyalleşmekte engel yarattığı gibi nefret, öfke ve kin gibi duyguları da geliştirmesine sebebiyet vermektedir (Çalışkan ve Mencik, 2015, s.265). Buna bağlı olarak sosyal ağlar ve internet, cep telefonu gibi günlük yaşamda fazla kullanılan iletişim araçlarıyla kötü niyetli kullanıcılar tarafından insanlara daha çok zarar verir hale gelmektedir. Böylece insanlığın var olmasıyla mevcut olan saldırganlık kavramı form değiştirerek sanala taşınmış, bireyler ve toplumlar için sorun olmaya devam etmiştir (Yıldırım ve Yazgan, 2022, s.652). Bıçimsel farklılıklar görölse de insanların çeşitli dönemlerinde sözel, fiziksel ya da psikolojik saldırılara maruz kaldıkları görölmektedir. Zorbalık olarak tanımlanan bu tip davranışlar, insanın tanıdığı kişilerce yapılabileceğı gibi hiç tanımadığı, ilk kez karşılaştığı kişiler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Zorba davranışlara maruz kalan kişiler gerek sosyal gerek psikolojik olarak hayatının birçok alanında olumsuz etkilenebilir.

Saldırganlık ve zorbalık kavramları her ne kadar benzer olsa da bazı noktalarda temel farklılıkları vardır. Saldırganlık birbirine denk kişiler arasında görölürken, zorbalık karşı tarafın korkutulması amacı taşımaktadır. Burada kişiler arasında dengesizlik mevcuttur. Kişiler arasında karşılıklı kışkırtma değıl, güçlü olanın daha az güçlüye baskısı esastır. Sadece fiziksel değıl sözel, psikolojik, sosyal birçok alanda saldırıda bulunulabilir. Zorbalığın 5 türü bulunmaktadır. Tek başına bulunulabileceğı gibi çoğu zaman bir arada görölmektedir (Korkmaz, 2016, s.623).

Fiziksel Zorbalık: Bedende acı, iz, yara, sakatlık ya da ölüme sebebiyet verebilecek şiddet türü. Vurma, dürtme, boğazlama, saç çekme bu davranışlardan bazılarıdır.

Sözel Zorbalık: Küfür, alay etme, hakaret, tehdit, dedikodu yapma gibi davranışlar.

Duygusal Zorbalık: Duygusal olarak insanı strese sokabilecek, özgüveni zedeleyebilecek olan şiddet türü. Adını çıkarma, dil, din, ırk gibi farklılıkları hor görme, aşağılama bu davranışlara örnektir.

Cinsel Zorbalık: Kişinin cinsel kimliğine zarar verecek, tahrip edebilecek şiddet türüdür. İstenmeyen gebelik ya da cinsel yolla bulaşan hastalık riskleri bakımından cinsel şiddetin sonuçları oldukça ağır olabilir. Teşhircilik, cinsel taciz, röntgencilik, istismar bu tip zorbalık davranışlarına örnektir.

Siber Zorbalık: Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla yaygınlaşan bu zorbalık türü daha çok internet yoluyla insanları mesajla rahatsız etmek, aşağılamak gibi davranışları içerir. Özellikle son yıllarda okullarda görülmeye başlayan siber zorbalık, giderek artan bir davranış bozukluğu sorunu olmaya başlamıştır (Tatlılıoğlu, 2018, s.72).

Saldırganlığın alt kavramlarından biri olmakla beraber fizikselden sanala transfer olan siber zorbalık, saldırganlığın günümüzde de form değiştirerek insanlara zarar verebilmenin bir başka çeşididir. Zorbalığı yapan kişinin kimliğinin bilinmesinin zor olması, mağdurun çevrimiçi ortamdan sürekli olarak bu baskıya maruz kalması, cinsel saldırının oldukça fazla, kolay ve daha hızlı yayılabilmesi geleneksel zorbalıktan ayıran noktalarıdır (Ayas ve Horzum, 2010, s.3). Fiziksel temastan çok sanala evirilen zorbalığın bu çeşidi isimsiz çağrılar, hakaret veya tehdit içeren mesajlar, sanal ve gizli kimlikle gönderilen spam (yararsız) e-postalar, virüs içeren iletiler, özel bilgileri ortaya çıkaran görüntü, ses gibi kişilere zarar verici eylemleri kapsamaktadır. Siber zorbalık, uluslararası literatürde genel olarak “Diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Arıcak, 2009, s.182-183). Aslan ve Doğan (2017, s.96) siber zorbalığı elektronik ya da dijital ortamda bireyleri rahatsız etmek, tekrarlanan düşmanca hareketler diye tanımlarken Arıcak (2011, s.10) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel

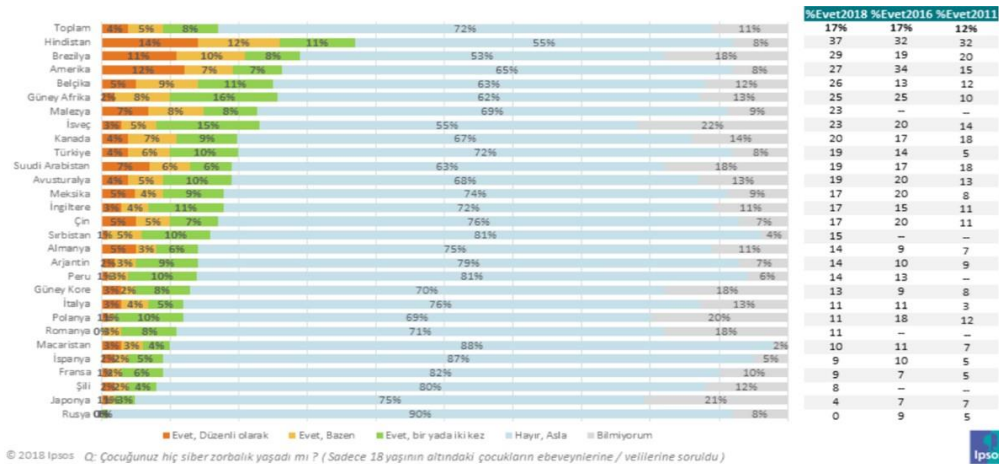
ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme olarak tanımlamaktadır.

İnternet teknolojilerinin gelişimiyle özellikle çocuklar ve gençler üzerinde hakimiyet kuran siber zorbalık, öncelikle akran zorbalığını temel almış ancak giderek farklılaşarak etki alanını genişletmiştir. Oldukça yaygın olan cep telefonu ya da bilgisayar gibi elektronik ortamlarda etkililiğini artırarak gözetim ve denetimin zor olmasını da fırsat bilerek özellikle küçük yaş gruplarını her an ve her yerde tehdit etmektedir. İnternet kullanımının giderek daha küçük yaşlarda yaygınlaşması, siber zorbalık davranışlarının artması için uygun bir zemin hazırlamakta ve bu durumun yol açabileceği zararların hem nicelik hem de nitelik bakımından ciddi boyutlara ulaşabileceğini göstermektedir (Baştürk Akca ve Sayımer, 2017, s.1).

Teknoloji kullanımının sadece Türkiye’de değil dünyada da bu kadar hızlı yayılması siber zorbalığa uğrayan bireylerin sayısını artırmıştır. Buradan hareketle Ipsos Araştırma Şirketi 23 Mart – 6 Nisan 2018 tarihleri arasında toplam 20.793 kişiyle siber zorbalık ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya Japonya, Arjantin, Avustralya, Güney Kore, Belçika, Brezilya, Suudi Arabistan, Kanada, Şili, Çin, Fransa, Almanya, İngiltere, Güney Afrika, Macaristan, Hindistan, Peru, İtalya, Malezya, Meksika, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, İspanya, İsveç, ABD ve Türkiye katılmıştır. Araştırmada ebeveynlere yöneltilen ilk soru “Çocuğunuz siber zorbalığa maruz kalıyor mu?” olmuştur.

Şekil 1

Çocukların Siber Zorbalık Yaşama Durumlarının Ülke Dağılımları

Totalde %17’lik kısım hayatının bir döneminde çocuğunun siber zorbalığa maruz kaldığını belirtirken, %4’lük kısım çocuğunun siber zorbalığa sürekli olarak maruz kaldığını belirtmektedir. Siber zorbalığa en çok maruz kaldığını belirten ülkeler Peru, Arjantin ve Meksika olmuştur. Türkiye’deki katılımcıların %20’si ise çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Daha önce yapılan araştırmalar ile karşılaştırıldığında ise bu sayının sürekli bir artış içinde olması çocuklar için büyük bir tehlike yaratmaktadır (İpsos Raporu, 2018, s.4).

Şekil 2

Siber Zorbalık Yaşayan Çocukların Taciz Olaylarını Yaşama Şekline Göre Dağılımları

Not: Grafikte sadece N=100 den büyük ülkeler tasvir edilmiştir.

	Toplam	Arjantin	Brezilya	Kanada	Çin	İngiltere	Hindistan	Malezya	Meksika	Peru	Suudi Arabistan	Güney Afrika	Türkiye	Amerika
Sosyal Ağlar	65%	74%	70%	68%	23%	69%	66%	71%	73%	80%	56%	66%	60%	67%
Mobil	45%	48%	32%	34%	58%	36%	44%	57%	61%	51%	37%	47%	43%	46%
Online Mesajlar	38%	43%	28%	41%	57%	44%	47%	33%	40%	31%	28%	43%	36%	42%
Online Sohbet Odaları	34%	42%	28%	24%	53%	20%	50%	31%	28%	39%	42%	25%	33%	33%
Email	19%	10%	10%	14%	25%	16%	44%	23%	22%	19%	23%	13%	18%	30%
Diğer Web Siteleri	14%	21%	15%	8%	8%	13%	16%	19%	25%	27%	20%	8%	10%	8%
Diğer	6%	8%	6%	4%	1%	6%	5%	9%	14%	12%	4%	9%	6%	3%

Q: Siber zorbalık yaşayan çocuklar taciz olaylarını nasıl yaşıyor. (Sadece çocuk sahibi olan veya kendi ailesi içinde siber zorbalığa maruz kalmış ebeveynler)

© 2018 Ipsos

Nerdeyse hemen hemen her ülkede artış gösteren siber zorbalığa maruz kalan çocukların bununla hangi ortamda karşılaştığı da araştırılan diğer bir konudur. Aynı araştırma da buna cevap olarak “Sosyal ağlar” birinci sırayı almıştır. Diğer ortamlar ise en çoktan aza doğru mobil, online mesajlar, online sohbet odaları, e-mail, diğer web siteleri olmak üzere sıralanmaktadır (İpsos Raporu, 2018, s.7).

Siber zorbalığın azımsanamayacak sayıda bireyin başına gelmesi bunun nedenlerini bilmeyi mecbur kılmıştır. Yapılan araştırmalar (Hoff ve Mitchell, 2009 aktaran Özdemir ve Akar, 2011, s.610) incelendiğinde bunun en temel nedeninin arkadaşlık ilişkilerinin bozulması olduğu görülmüştür. Özellikle duygusal bağ içerisinde olan çiftin, ilişkinin bitmesinden sonraki süreçte intikam alma iç güdüsüyle hareket ettiği tespit edilmiştir. Diğer etkenler ise öğrencilerden bazılarının kıskançlık göstermesi,

bazılarının ise farklı kimliklere yönelik ön yargıları olarak sıralanmıştır. Bunun yanı sıra zorbanın diğer kişileri grubun dışına itmek, kendini lider yapmaya çalışmak gibi duygularla bu tarz davranışlar sergiledikleri saptanmıştır.

Siber şiddet eylemi ciddi boyutlarda olabilecek, psikolojik, duygusal ve sosyal zararlar yaratmaktadır. Zorba davranışların etkileri de kurban açısından hayati önem taşımaktadır. Kurban olan kişinin geleneksel zorbalıkta saldırıdan kaçma şansı varken, siber zorbalıkta sanal saldırıdan kaçma ihtimali yoktur. Özellikle zorbalığın çocukların ve ergenlerin ruh sağlığını, sosyal ve psikolojik alanlarda olumsuz etkilediği görülmüştür. Siber zorbalığa maruz kalan bireyler depresyon gibi ruhsal sağlıklarını olumsuz etkileyen problemler yaşamaktadır. Aynı zamanda bu kişilerde korku, utanma, öfke, üzüntü gibi duygularında üst sınırdan yaşandığı görülmektedir. Sosyal hayatlarında okuldan ayrılma, konsantrasyon problemi, uyku problemi, çevresinde farklı rollere bürünmek zorunda hissetme gibi somut farklılıklarda yaşandığı saptanmıştır. Öz saygıyla ters ilişkili olduğu düşünülürse küçük yaştaki bireylerde etkisinin derinliği geri dönülemez boyutlara ulaşabilmektedir. Bu bireylerde intihar eğilimine kadar gidebilecek sonuçlar görülebilmektedir (Dursun, Gökçe ve Aytaç, 2020, s.477).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ilkökul öğrencilerinin sanal ortamlarda siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin öğretmen, öğrenci ve ailelerin görüşlerini incelemektir. Bu temel amaca dayanarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a) İlkokul öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşleri nelerdir?
- b) Sınıf öğretmenlerinin ilkökuldaki öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- c) Ailelerin ilkökuldaki öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- d) İlkokul öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma davranışlarını etkileyen etmenlere ilişkin öğrenci, öğretmen ve aile görüşleri nelerdir?
- e) İlkokul öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarını önlemeye ilişkin öğrenci, öğretmen ve ailelerin önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnternet, günümüzde bireylerin vazgeçilmezleri arasına girerek hayatlarında olmazsa olmazlarından biri olmuştur. Yaş grubunu önemsemeden yaşlı-genç, büyük-küçük ya da kadın-erkek herkesin günlük yaşamında birçok alanda işlevsel olarak kullanılacak hale gelmiştir. Geçmişten bugüne internetin geçirdiği gelişim süreci oldukça ileri boyuttadır. Anlık iletişim kurabilme, birçok deneyim yaşayabilme, minimum maliyet, zamandan tasarruf ve mekân sınırlamasını ortadan kaldırarak kullanıcı dostu olarak çağımızın gücü durumundadır (Akar ve Kayahan, 2007, s.5). Teknolojik gelişmeler toplumsal yaşamın nabzını da tutarak bireylerin bilgi toplumu olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerin özellikle günlük yaşamda kullanımının yaygınlaşması, bireylerin yaşam alışkanlıklarını değiştirmiş, hayatlarını hızlandırmış ve çoğu alanda da kolaylaştırmıştır. Tüm bunlar bilgiye verilen önemin de artmasına katkı sağlamıştır. Her iletişim süreci temelinde bilgi paylaşımına dayandığından bilginin erişimini, kayıt altına alınmasını, üretilmesini, karşı tarafa iletilmesini kolaylaştırmış ve hızlandırmıştır (İspir, 2013, s.3).

Tüm dünyada internet teknolojilerinin her alanda etkin olması sosyal, ekonomik, eğitsel birçok alanda etkili olduğu yeni bir süreci ortaya çıkarmıştır. Bu denli yoğun bir gelişim içerisinde olan teknoloji, özellikle sosyalleşme imkanlarının fazla olmasıyla dikkat çekse de bazı problemlerin oluşmasını da kaçınılmaz kılmaktadır (Tamer ve Vatanartiran, 2014, s.2). Bu problemlerin başında özellikle mobil cihazların yaygınlaşmasıyla birlikte tehdit, taciz, hakaret gibi karşı tarafı baskılayan davranışlar gelmektedir. Son 20 yıldır dijital zorbalık, siber zorbalık, teknolojik zorbalık, internet zorbalığı, e- zorbalık, sanal zorbalık, çevrimiçi zorbalık, elektronik zorbalık gibi kavramsallaştırılan yeni iletişim teknolojileriyle ortaya çıkan psikolojik şiddet davranışı için devlet gerek hukuk gerekse eğitim yoluyla bilinçlendirme çalışmaları yapmaktadır. Ancak sosyal ağların da bu denli yoğun kullanımı ve çevrimiçi ortamlarda kimlik gizleyebilme imkânı siber zorbalığın günden güne daha da ciddi bir problem haline gelmesine sebep olmaktadır. Özellikle sosyal ağların siber zorbalığın yayılması ve sürekli hale gelmesini kolaylaştıran bir mecra olması dikkat çekmektedir. Bu çevrimiçi ağların kullanıcı yaşlarının ilkökul düzeyine kadar düşmesi ve siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde çok sayıda psikolojik soruna neden olabileceği aynı zamanda siber zorbalığı

yapan öğrencinin de şiddete meyilli olması öğrencilerin ilerleyen dönemlerdeki hayatının kalitesi bakımından önem taşımaktadır.

Tüm dünyada görülen ve varlığını gittikçe artıran siber zorbalık öğrencilerin akademik, psikolojik ve fiziksel durumunu olumsuz etkileyen bir unsur olmaya devam etmektedir. Özellikle arkadaşlık etkilerinin çocuk psikolojisi açısından çocuğun sosyal yaşamının en önemli etkileşim alanını oluşturduğu ilkökul çağında çocuğun siber zorbalığa maruz kalması; davranışlarına, kendini ifade biçimlerine dolayısıyla da ilişkilerine yansıyacaktır. Depresyon gibi mutsuzluk veren kötü sonuçlar doğurarak çocuğun sosyal hayatını ve ruhsal yapısını da etkileyecektir. Benlik algısının düşmeye başlaması akademik hayatta başarısızlık, okulda şiddete başvurma, kendine zarar verme, güçsüz, aşağılanmış, savunmasız hissetme, yalnız kalmaktan korkma gibi birçok psikolojik etki yaratırken; fiziksel olarak da uyku problemi, karın ve baş ağrısı gibi birçok sorunu beraberinde getirecektir.

Çocuğun bu zorbalık çeşidine maruz kaldığında hayatının her alanını olumsuz etkilemesi özellikle ilkökul öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarının farkında olması ve buna göre önlem alabilmesi bakımından araştırma hayati bir özellik taşımaktadır. Sosyal ortamlarının artması ve tehlikelerin farkında olmayacak bir yaş grubunda olmaları özellikle bu yaş grubu için araştırmayı önemli kılmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma 2024-2025 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar ilçesinde öğrenim gören ve araştırmanın katılımcıları olan ilkökul öğrencileri, sınıf öğretmenleri ve bu öğrencilerin ailelerinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

İnternet: İnternet, birçok bilgisayar sistemini TCP/IP protokolü ile birbirine bağlayan dünya çapında yaygın olan ve sürekli büyüyen bir iletişim ağıdır (Parlak, 2015, s.10).

Bilgi ve İletişim Teknolojileri: Bilgi ve düşüncenin hızlı akışını, bilgiye ulaşılmasını ve bilginin oluşturulmasını sağlayan her türlü görsel, işitsel, basılı ve yazılı araçlardır (Ulucak ve Çakır, 2014, s.14).

Sosyal Medya: Sosyal medya, bilgisayar tabanlı olup, bilgi paylaşımı ve değişimi, fikir paylaşımı, fotoğraf, video gibi çoklu medya içeriklerinin sanal ortamda paylaşılmasıdır (Yıldırım, 2015, s.3).

Sosyal Ağ: Kullanıcıların birbirleriyle bağlantı ve iletişim kurmalarına imkân veren, kişisel içeriğin paylaşılması kadar kişisel bir ağ kurmalarını sağlayan online topluluklardır (Akar, 2010, s.110).

Siber Zorbalık: E-posta, cep telefonları, kısa mesajlar, video klipler, anlık mesajlaşma, fotoğraflar ve kişisel web siteleri gibi elektronik cihazlar kullanılarak, başka birine veya kişilere kasıtlı zarar vermek amacıyla tekrarlanan, gizli bir psikolojik zorbalık şekli olarak tanımlanmaktadır (Smith vd., 2008, s.376 aktaran Karadağ, 2019, s.25).

2. ALANYAZIN

Araştırmanın bu bölümünde kuramsal çerçeve ile ilgili alanyazın taramasına yer verilmiştir.

2.1. Şiddet

Şiddet: Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlanmaktadır ([http-1](http://1)).

"Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten ve Ardalı, 1996, s.143).

Şiddet bir toplumu ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal sıkıntılara sokmanın yanı sıra yaşanan toplum için bir güvenlik açığı sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bundan dolayı devlet şiddete meyilli kişileri tespit ederek bu bireyleri tüm yönleriyle araştırarak bu davranışları engellemeye yönelik önlemler almalıdır. Çünkü toplumu oluşturan bireyler şiddete maruz kaldıkça umutsuz, karamsar kişiler olacak belki de bunların sonucunda kendi de şiddete meyiledecektir (Usta, 2009, s. 102).

Şiddete en çok maruz kalan gruplar sınıflandırıldığında alt başlıklar şu şekilde oluşturulmuştur (Polat, s.16-17).

- Çocuğa yönelik şiddet
- Kadına yönelik şiddet
- Yaşlıya göre şiddet
- Akranlar arası şiddet
- Kardeşler arası şiddet
- Flört şiddeti
- Engelliye yönelik şiddet
- LGBT şiddeti
- Mülteci şiddeti
- Kişinin kendine yönelik şiddeti

Şiddet kavramının daha çok fiziksel şiddete dayandırılması bu kavramın ciddiye alınmasını engellerken diğer şiddet türlerinin göz ardı edilmesinden dolayı meydana gelebilecek toplumsal sıkıntıların da ele alınmasını engelleyecektir. Özellikle günümüzdeki gelişmelerin etkisiyle bireyler üzerinde ruhsal sıkıntılara sebep olabilecek bazı durumları şiddet başlığı altında toplamak gerekmektedir (Özerkmen, 2012, s.7).

Şiddet tipine göre yapılan sınıflandırma ise şöyledir:

- Fiziksel şiddet
- Cinsel şiddet
- Duygusal şiddet
- Ekonomik şiddet
- Siber şiddet (zorbalık)

Fiziksel Şiddet: Alet kullanarak ya da kullanmadan doğrudan temas yoluyla ya da üstünlük kurarak tehdit edici cana ya da mala kasteden durumlara denir. En sık karşılaşılan fiziksel şiddet biçimleri tokat atmak, yumruklamak, üstüne saldırmak, boğaz sıkmak, kesici delici aletlerle vurmak, yakmak, sıkıştırmak olarak gösterilebilir.

Cinsel Şiddet: Bireyin rızası olmadan herhangi biri tarafından cinsel eylemlerde bulunmasıdır. Cinsel şiddet tanımadığımız kişiler tarafından olabileceği gibi tanıdığımız kişilerden de gelebilir. En sık karşılaşılan cinsel şiddet biçimleri tecavüz etmek, kadın bedenini aşağılayıcı şekilde konuşmak, cinsel yönler bakımından başkalarıyla kıyaslanmak, fiziksel yolla taciz edilmek olarak gösterilebilir.

Duygusal Şiddet: Birisinin karşısındaki bireye aşağılayıcı sözler sarf etmesi, itibarsızlaştırması olarak tanımlanır. Hakaret etmek, aşağılamak, küçümsemek, şantaj yapmak, tehdit etmek, hayatına fazla müdahil olmak, kıskançlık, söz hakkı vermemek gibi durumlar en sık karşılaşılan duygusal şiddet durumlarıdır.

Ekonomik Şiddet: Gereksinim duyulan ekonomik kaynakları esirgemek, bu kaynakları birey üzerinde tehdit unsuru olarak sürekli şekilde kullanılmasına denir. Bireyin çalışmasına engel olmak, kazancına el koymak, para vermemek veya az miktarda vermek, kredi çektiirmek, mirastan eşit pay vermemek gibi durumlar ekonomik şiddet kapsamına girmektedir (Tosun, 2021, s.14).

2.2. Zorbalık

TDK sözlüğünde zorba, “gücüne güvenerek başkalarının hakkını alan kişi” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998, s.2519). Zorbalığı ise saldırgan davranışların zamanla tekrar etmesi koşuluyla zarar verme amaçlı davranışlar olarak tanımlamak mümkündür. Bu durum vurma, saldırma, itme gibi fiziksel davranışları kapsarken dalga geçme, alay etme, küçümseme, dedikodusunu yapma gibi sözel davranışları da kapsamaktadır. Geçmişten günümüze yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında zorbalık kavramı en çok fiziksel zorbalık olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak incelendiğinde zorbalığın birden fazla çeşidini ortaya koymak mümkündür. Zorbalık, kişinin vücut bütünlüğüne yönelik saldırıdan başlayarak kişilerin varlığını yok sayma davranışına kadar geniş bir kavramı kapsamaktadır (Yarar, 2019, s.13).

Sullivan vd. (2004) zorbalığı üç kategoriye ayırmışlardır (Sullivan, 2004 aktaran Yarar, 2019, s.13):

Fiziksel Zorbalık: Karşı tarafa zarar vermek amacıyla fiilen gerçekleştirilen eylemlerdir.

Sosyal Zorbalık: Karşı tarafa zarar vermek amacıyla yapılan ancak fiilen karşı tarafa fiziksel zarar verilemeyen durumlarda yapılan davranış şeklidir.

Mala-Eşyaya Zarar Verme: Karşı tarafın eşyalarını çalma, kişisel eşyalarına zarar verme şeklinde gerçekleştirilen zorbalık çeşididir.

Zorbalık, yıllarca çocuğun yaşına bağlı olarak çocuksu davranış olarak nitelendirilerek önemli bir unsur olarak görülmemiştir. Ancak günümüz koşullarında durumun ciddiyeti anlaşılmış ve ciddi bir sorun olarak ele alınmaya başlamıştır. Çünkü zorbalık yapan ya da zorbalığa uğrayan öğrencilerin yaşadığı travmalar, hayatlarının tüm alanlarında etkisini sürdürmektedir. Çocukların zihinsel ve hatta fiziksel gelişimlerinde olumsuz etki yaratarak tüm süreçlerini etkilemektedir (Üneri, 2012, s.34).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve kullanıcıların günden güne artması zorbalık kavramını siber ortama taşımış ve siber zorbalık kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur (Bayram ve Özkamalı, 2019, s.307).

2.3. Siber Zorbalık (Siber Şiddet)

Siber zorbalık bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak bir birey ya da grubun diğer kişilere zarar vermek amacıyla kasıtlı ve tekrarlayan şekilde rahatsız edici mesaj, görsel vb. göndermesidir. Günümüzde özellikle cep telefonu ve bilgisayara ulaşımın

kolaylaşması siber zorbalığın en çok bu araçlarla yapılmasına neden olmuştur. Siber zorbalık, zorbalık yapmak isteyen kişinin onur kırıcı, utandırıcı, alay edici, korkutucu, müstehcen vb. mesajlar yollaması şeklinde gerçekleşmektedir. Mesajları yollayan kişinin kimliğini gizli tutabilmesinin kolay olması, birden fazla kişiye hızlı şekilde mesaj iletebilmesi bakımından da dikkate alınması gereken önemli bir nokta haline gelmiştir (Aksaray, 2011, s.407).

2.4. Siber Zorbalık Türleri ve Etkileri

Siber zorbalığın uygulama şeklinin fazla olması, uygulama alanının geniş olması ve bunların kişiden kişiye değişebilirliği göz önüne alındığında literatürde birden fazla siber zorbalık türüyle karşılaşmak mümkündür (Yazgılı ve Baykara, 2021, s.24).

Yapılan çalışmalarla 14 farklı siber zorbalık türü tanımlanmıştır. Bu siber zorbalık türleri şunlardır (Aslan ve Polat, 2023, s.51):

1. Dışlama: Çevrimiçi gruplarda bireyi gruptan ayrı tutmak, aktivitelere dahil etmeyen durumları içeren eylemlerdir.
2. Taciz: Bireye tekrarlayan şekilde tehdit edici, kırıcı mesajlar gönderilmesini kapsayan durumlardır.
3. İfşa: Bireye ait özel bilgileri kişiyi utandırmak ya da diğer bireyler karşısında küçük düşürmeyi hedefleyen şekilde yaymak olarak tanımlanmaktadır.
4. Hile: Zorbalık yapmak amacıyla bireyin güven duygusunu kazanarak daha sonra bunu kötüye kullanmasıdır.
5. Siber Takip: Bir kişinin çevrimiçi ortamlarda ısrarlı takip ve tacizi olarak tanımlanır.
6. Fraping: Çevrimiçi ortamlarda bir bireyin uygunsuz içerik paylaşımı yaparak diğer bireylere rahatsızlık vermesidir.
7. Maskeleye: Kişinin kendi kimliğini gizleme amacıyla sahte bir hesap oluşturmasıdır.
8. Trolleme: Sosyal hesaplarda insanlara kışkırtıcı mesaj ya da yorum yazarak zarar vermeyi hedefleyen durumlardır.
9. Flaming: Sanal ortamlarda kaba bir üslup kullanarak tehdit içeren mesajlar gönderilmesidir.
10. Catfishing: Zorbalık eğiliminde olan kişinin mağdur durumunda olan kişinin sosyal ağ hesaplarını çalarak onun kimliğine sahip olma düşüncesindeki davranışlarıdır.
11. Şantaj: Mağdurun kişisel bilgi ya da belgelerinin paylaşılmasına yönelik tehditleri kapsar.

12. Sexting: Zorba olan kişinin mağdur durumundaki kişiye istenmeyen müstehcen mesaj veya fotoğraf yollamasıdır.

13: Karalama: Mağdur hakkında dedikodu üreterek bunların paylaşılmasıdır.

Siber zorbalığa yaş ya da eğitim düzeyi fark etmeksizin her bireyin maruz kaldığı bilinmektedir. Siber zorbalığa uğrayan birey psikolojik, ekonomik, sosyal birden fazla alanda sonuçları ciddi olabilecek kayıplar yaşamaktadır (Alanoğlu ve Karabatak, 2020, s.47).

Siber zorbalığa uğramış çocuklarda sıklıkla karşılaşılan belirtiler şunlardır (Korkmaz, 2016, s.78):

- Kabus görme, uyku sorunu
- Bilgisayarda fazla zaman geçirme
- Depresif hissetmek
- Kendini kötü hissetmek
- Asosyallik
- Derslerinden geri kalma

Yaman vd. ise siber zorbalığa maruz kalmanın psikolojik, sosyal ve akademik etkilerini şu şekilde sınıflandırmışlardır (2011, s. 192):

Tablo 1

Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri

Psikolojik Etkileri	Sosyal Etkileri	Akademik Etkileri
Üzüntülü olma	Özsaygının düşmesi	Okula gitmekten korkma
Yoğun bir stres yaşama	Akran ilişkilerinde çatışma	Öğrenmede sorun yaşama
Kendini değersiz hissetme	Başkalarına güvenmeme	Okuldan kaçma
Kendisi hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinden korkma	Arkadaşlık ilişkisi kurmada güçlük yaşama	Ders başarısının düşmesi

1. Psikolojik Etkiler: Üzüntü, depresyon, kaygı gibi olumsuz etkiler geleneksel zorbalığa maruz kalmış bireylere nazaran siber zorbalığa maruz kalmış kişilerde daha çok görülmektedir.

- Duygusal Etkiler: Siber zorbalığın oluşmasında en büyük etken olan kişinin kimliğinin belirsiz kalması, zorbalığa uğrayan kişilerde olumsuz duygu düzeyinin artmasına neden olmaktadır. Mağdurun çaresizlik ve korku yaşaması kaygı durumlarını da gittikçe artırmaktadır.
 - Kaygı ve Stres: Kaygı seviyesi yüksek bireylerin daha fazla stres algısına sahip olması bu kişilerin olumsuz duygu durumlarının gittikçe artmasına neden olmaktadır. Sürekli olarak olumsuz duygu durumu yaşanması da bireyin depresif halini devamlı kılmaktadır. Tüm bunların siber zorbalığı artırdığını da söylemek mümkündür.
 - Depresyon ve Depresyon Belirtileri: Siber zorbalığa uğrayan bireylerin yanı sıra siber zorbalıkta bulunan kişilerin de depresyon seviyelerinin yüksek olduğu açıklanmaktadır. Hem kurban hem de zorba kişilerin ortak yaşadığı duygular arasında yaşamdan zevk alamama, kişiler arasındaki ilişki sorunları, olumsuz duygu durumları, düşük benlik saygısı gibi belirtiler sıralanabilir.
 - İntihar ve İntihar Düşüncesi: Siber zorbalık bireylerde öfke, uyku problemi, sinirlilik, huzursuzluk, özgüven kaybı gibi etkiler yaratmasıyla bireylerde intihar düşüncesini kaçınılmaz kılmaya başlamaktadır. Olumsuz duygu durumunu şiddetli ve devamlı bir şekilde yaşayan birey bulunduğu durumdan çıkamayacağını düşünerek intiharı bir kurtuluş yolu olarak görebilmektedir.
 - Fiziksel Etkiler: Siber zorbalığa uğrayan bireyler yaşadığı duygusal ve psikolojik duygu durumlarını bedenselleştirerek birçok fiziksel sorun yaşayabilmektedir. Bu sorunlara baş ağrısı, cilt problemleri, gerginlik ve sinirlilik hali, yorgunluk, uykusuzluk, nefes almada güçlük gibi birçok bedensel problemi sıralamak mümkündür (Ayas vd., 2021, s.17-21).
2. Sosyal Etkiler: Siber zorbalık kurbanın zorbalığı yaşama süresine ve yoğunluğuna bağlı olarak kişi üzerinde birden fazla çeşitte olumsuz etki bırakabilmektedir. Olumsuz etkilenen bireyin saldırgan veya içe kapanıklık gibi davranışlar göstermesinden dolayı etrafı ile olan ilişkisinin zayıflaması sonucu yalnızlık hissiyatı yaşadığı görülmektedir. Siber zorbalığa uğrayan bireyler ne yapacaklarını bilemedikleri için kendilerini çaresiz hissetmektedirler. Aynı zamanda siber zorbalık kim tarafından yapılıyor bilinmediği için kişi etrafına güvenmemeye başlayarak sosyal ortamlardan uzaklaşmaktadır.
 3. Akademik Etkileri: Siber zorbalığın akademik etkisine direkt olmasa da dolaylı olarak bakıldığında oldukça fazla olduğu görülecektir. Çocuğun yaşadığı duygusal ve

psikolojik olumsuzluklar çocuğun ilgisini derslerinden kopararak daha çok içinde yaşadığı kaygı durumlarına yöneldiğinden okuldan kaçma, okula gitmeme, okuldan korkma gibi birçok duruma zemin hazırlamaktadır (Ayas vd., 2021, s.21-23).

Siber zorbalığa yönelik bireysel ya da çevresel birden çok neden olabilir. Ancak siber zorbalığa sebep olan en önemli etken aile içi iletişim eksikliği gösterilebilir. Bireylerin birbirini anlamaması, anne baba etkileşiminin yetersiz olması bireyde empati duygusunun ortadan kalkmasına sebebiyet vererek yapılan davranışın karşı tarafta bırakacağı hasarı tahmin etmemesine neden olur. Çevrimiçi ortamlarda yapılan zorbalık davranışları fiziksel olarak şiddet içermediği için bazen şiddet olarak algılanmayabilir. İnternette yapılan zorbalık, kimi zaman eğlenceli bir aktivite olarak görülebilir ve bu nedenle kişi bunun bir zorbalık veya zarar verici bir eylem olduğunun farkına varmayabilir. Özellikle sosyal medya gibi platformlarda bazı bireyler, arkadaşlarına anlatabilecekleri "komik" anılar oluşturmak veya dikkat çekmek için başkalarına yönelik alaycı ya da kırııcı davranışlarda bulunabilirler. Bu tür eylemler eğlence amaçlı gibi görülse de hedef alınan kişi üzerinde ciddi olumsuz etkiler bırakabilir. Bu nedenle dijital ortamda yapılan davranışların da yüz yüze etkileşimlerde olduğu gibi özenli ve saygılı bir şekilde gerçekleştirilmesi önemlidir (Akgül, 2020, s.152-153).

Siber zorbalık sebeplerinden bir diğeri ise çevrimiçi ortamda bireylere ulaşımın kolay ve hızlı olmasıdır. Depolama alanlarının dijitalde olması rahatsız edici içeriklerin saklanması da kolaylaştırmaktadır. Bahsedilen durumların zorba kişinin eylemlerini yapmasına olanak tanımasının yanı sıra kimliğini gizleyebilme, anonim paylaşım yapabilme gibi imkanların da fazlalığı kişilerin bu eylemleri yaparken rahat olmasına sebebiyet vermektedir (Türk ve Şenyuva, 2021, s. 465-466).

Siber zorbalığın yapılabilmesinin bu denli basit olması ve bilişim teknolojilerinin çocukların hayatının merkezi konumuna gelmesine rağmen halen daha zorbalığa maruz kalıp kalmadıklarını anlamamaları ya da zorbalıkta bulunduklarının farkına varmamaları gerek ailelerde gerekse okullarda siber zorbalık kavramının üzerinde yeterince durulmadığını göstermektedir. Özellikle ailelerin, gerçek hayatta problem yaşayan çocukların sanal dünyada da problem yaşayabileceği gerçeğini göz ardı etmemesi gerekmektedir (Manap, 2012, s.18).

Mevcut literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, siber zorbalığın hem yurt içinde hem de yurt dışında teknoloji ve olanaklar geliştikçe yaygınlaştığı ve öğrenciler arasında önemli bir sorun haline geldiğini söylemek mümkündür. Siber zorbalık ile ilgili son

yıllarda Türkiye’de yapılan çalışmaların sayısı artsa da ilkokul öğrencilerine yönelik çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir (Çetinkaya, 2013, s.8). Ayrıca yapılan araştırmaların sonuçları Türkiye’de yapılan araştırmalarda siber zorbalığın ilkokulda önemli bir sorun haline gelmeye başladığını göstermektedir (Akbaba ve Eroğlu, 2013, s.107). Siber zorbalık sorunlarının önüne geçilemeyecek bir hal almadan bununla ilgili tedbirlerin alınabilmesi adına ilkokul çağındaki çocuklarda siber zorbalık durumunun saptanması ve yaygınlığının bilinmesi oldukça önem arz etmektedir. Araştırmanın ilkokul öğrencileri, velileri ve sınıf öğretmenleri ile gerçekleştirilecek olmasının da literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.5. İlkokulda Siber Zorbalık

Siber zorbalık ilköğretim çağındaki öğrenciler için, teknolojinin erken yaşlardan itibaren hayatın bir parçası haline gelmesiyle de giderek artan bir sorun haline gelmiştir. Siber zorbalık, dijital araçlar ve platformlar üzerinden bir kişiyi rahatsız etme, küçük düşürme ya da dışlama amacıyla gerçekleştirilen, tekrarlayıcı ve kasıtlı davranışları ifade eder. Çocukların dijital dünyaya giderek daha fazla maruz kalması, onları bu tür olumsuz davranışlar karşısında savunmasız hale getirmektedir. İlköğretim dönemi, çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim süreçlerinin şekillendiği kritik bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan siber zorbalık deneyimleri, çocukların sadece o anki ruhsal durumlarını değil, uzun vadede sosyal ilişkilerini ve akademik başarılarını da etkileyebilmektedir (Kavuk ve Keser, 2015, s.2).

İlköğretim öğrencileri arasında siber zorbalık, çoğunlukla sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları ve çevrimiçi oyun platformlarında gerçekleşmektedir. Hakaret içeren mesajlar, dışlayıcı davranışlar, özel bilgilerin paylaşılması ve çarpıtılması gibi davranışlar, çocuklar üzerinde ciddi bir duygusal yük oluşturabilir. Bu yaş grubundaki çocukların sosyal becerileri tam olarak gelişmediği için, maruz kaldıkları olumsuz dijital deneyimleri anlamlandırmakta ve bu deneyimlere karşı kendilerini korumakta zorlanmaları olasıdır. Ayrıca empati duygusunun bu yaşlarda yeterince gelişmemiş olması, çocukların siber zorbalık yapma davranışını farkında olmadan normalleştirmesine neden olabilir (Ünlü vd., 2019, s.53).

Siber zorbalığın ilköğretim öğrencileri üzerindeki etkileri oldukça geniş kapsamlıdır. Bu tür zorbalık, çocukların özgüven kaybı yaşamalarına, kaygı bozuklukları ve depresyon hali geliştirmelerine yol açabilir. Sosyal açıdan ise çocukların arkadaşlık

ilişkileri zarar görebilir ve yalnızlık hissi derinleşebilir. Akademik düzeyde ise siber zorbalık, öğrencilerin okula karşı olumsuz duygular geliştirmelerine ve ders başarısında düşüslere neden olabilir. Çocukların teknolojiye erişiminin erken yaşta başlamasıyla birlikte bu etkiler daha erken dönemlerde gözlemlenmeye başlamıştır (Akbaba ve Eroğlu, 2013, 107).

Bu sorunla başa çıkabilmek için okul, aile ve toplumsal düzeyde iş birliği yapılması gerekmektedir. Aileler, çocuklarının dijital dünyadaki davranışlarını gözlemlmeli ve onlarla açık bir iletişim kurmalıdır. Okullar ise siber zorbalığı önlemek için farkındalık programları düzenlemeli, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini etkin bir şekilde kullanmalıdır. Çocuklara dijital okuryazarlık becerileri kazandırmak ve empati duygusunu geliştirmek de bu süreçte önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca çevrimiçi platformlar için güvenlik politikaları ve kontrol mekanizmaları geliştirmek çocukları siber zorbalığın olumsuz etkilerinden koruma adına bir gereklilik olarak görülmektedir.

İlköğretimde siber zorbalık konusuna yönelik literatür çoğunlukla genel zorbalık ve ergenlik dönemine odaklanmıştır. Ancak bu çalışma konunun ilkokul düzeyinde derinlemesine ele alınması gerektiğini göstermektedir. İlköğretim çağındaki çocuklar için yapılan çalışmaların artırılması, bu yaş grubunun ihtiyaçlarına uygun stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Eğitimciler, aileler ve araştırmacılar arasında kurulacak iş birliği, siber zorbalığı önleme ve çocukların dijital ortamda güvenli bir şekilde var olabilmelerini sağlama konusunda önemli bir adım olacaktır.

2.6. İlgili Araştırmalar

2.6.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Sarışık ve diğerleri (2022) tarafından temel amaç ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesi olan araştırmanın çalışma grubunu ortaokulda öğrenim gören 20 sekizinci sınıf ve 20 yedinci sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 40 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen “yarı yapılandırılmış görüşme formu” ile toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma verileri incelendiğinde elde edilen bulgular, ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarını etkileyen başlıca faktörün okul idaresi ve rehber öğretmenden destek almama olduğunu

göstermektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının maruz kaldıkları zorbalık durumlarını umursamıyor olması bir etken olarak görülmüştür. Sosyal medyanın bilinçsiz kullanımı ve çevrimiçi oyun siteleri de siber zorbalığa maruz kalmada büyük oranda etkisi olan faktör olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmamaları için yaşanan herhangi bir olayda ailesine ve okul idaresine haber vermeleri ve yine okul rehberlik servisi tarafından siber zorbalık ile alakalı bilgilendirme yapılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İğdeli (2018)'nin araştırmasının amacı; işletme fakültesi öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet durumları ile siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının ilişkisini incelemektir. Bununla birlikte siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık değişkenlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba eğitim durumu, günlük internet kullanım sıklığı ve kullanılan sosyal ağların sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma deseni ilişkisel tarama türündedir. Araştırmanın katılımcılarını işletme fakültesinde okuyan 306 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu ile Üniversite Öğrencileri için Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri ile Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizleri IBM SPSS Statistics 23 programı ile yapılmıştır. Verilerin analizine başlamadan önce kullanılacak istatistiksel analizler için gerekli ön koşullar incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin siber zorbalık duyarlılıkları ile siber zorbalık durumları arasında düşük negatif bir ilişki çıkarken siber mağduriyet durumları arasında düşük pozitif bir ilişki çıkmıştır. Bununla birlikte siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif orta düzeyde bir ilişki çıkmıştır. Siber zorbalık durumları cinsiyete, günlük internet kullanım sıklığına ve kullanılan sosyal ağ sayısına göre anlamlı olarak farklılaşırken siber mağduriyet durumları ise günlük internet kullanım sıklığına, kullanılan sosyal ağ sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmıştır. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeyleri ise cinsiyete ve anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmıştır.

Kılınç ve Gündüz (2017) tarafından yapılan araştırma lise öğrencilerinin sahip oldukları insani değerler ile internet bağımlılığı ve siber zorbalığa duyarlılık arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Kişisel Bilgi Formu ile İnternet Bağımlılığı, İnsani Değerler ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık ölçekleri aynı anda uygulanmıştır. Araştırmanın

evrenini farklı illerde öğrenim gören lise öğrencileri oluştururken, çeşitli lise türlerinden rastgele seçilen 774 öğrenci araştırmanın örneklemini içerisinde yer almıştır. Araştırmayla ilgili veri toplama araçları uygulandıktan sonra, her bir veri seti araştırmacılar tarafından tek tek kontrol edilip kod yönergesine göre kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler çeşitli kategorilere göre işlenmiş ve Microsoft Excel ve “SPSS” paket programı kullanılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Araştırma sonucu, internet bağımlılık puanı yüksek olan öğrencilerin insani değerler puanının düşük olduğu tespit edilmiş ancak internet bağımlılığı ile siber zorbalığa duyarlılık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Siber zorbalığa duyarlılığın insani değerlerle kısmen ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Kız öğrencilerin siber zorbalığa duyarlılıklarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ailesiyle yaşayan öğrencilerin yurtdışı kalan öğrencilere göre sahip oldukları insani değerlerin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Baştürk-Akca, Sayımer ve Ergül (2015) tarafından yapılan “Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği” adlı çalışmada, ergenlerin sosyal medya kullanımlarını ve siber zorbalık deneyimlerini araştırmak amaç olarak belirlenmiştir. Çalışma Ankara’daki ortaokulların 7. ve 8. sınıflarında eğitim gören toplam 200 öğrenci ile gerçekleştirilen anket çalışmasının bulgularını paylaşmaktadır. Çalışma, Türkiye’nin yedi ayrı ilinde gerçekleştirilen TÜBİTAK projesinin bir parçasıdır. Çalışmada, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalık faili olma düzeylerini ölçmek üzere Çetin, Yaman ve Peker (2011) tarafından geliştirilen Siber Mağdur/Zorba Ölçeği kullanılmıştır. 5’li Likert türündeki 22 maddeden oluşan ölçekte açıkça siber zorbalık olarak adlandırılmayan bazı eylemlere öğrencilerin ne sıklıkla uğradıklarını ve bu eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını işaretlemeleri istenmiştir. Siber zorbalık tanımı öğrencilere ayrı bir bölümde verilerek böyle bir durumla karşılaşmaları halinde belirtilen ifadelerden kendilerine uygun olanlarını işaretlemeleri istenmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistik analizlerinin yanı sıra, SPSS 20 paket programı kullanılarak $p=0,05$ minimum kritik değer düzeyinde t-testi ve korelasyon analizleri yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin büyük bölümünün evinde internet bağlantılı bilgisayar bulunduğu, çoğunun günde en az bir kez sosyal ağları ziyaret ettiği ve en çok kullandıkları sosyal ağın Facebook olduğu görülmüştür. Siber zorbalığı deneyimleme konusunda cinsiyetlere göre farklılıklar incelendiğinde ise erkeklerin kızlara göre daha fazla siber saldırgan oldukları

ve sosyal ağlarda nefret gruplarına üye olan erkek öğrencilerin sayısının, kız öğrenci sayısından anlamlı ölçüde fazla olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları ortaokullarda siber zorbalığı önleyici çalışmaların gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Şahin ve diğerleri (2010) tarafından lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini inceleyen araştırmanın çalışma grubunu 2008-2009 eğitim ve öğretim yılının ikinci yarısında, Trabzon ilinde değişik lise türlerinde öğrenim görmekte olan (6 kız, 6 erkek) 12 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan “özel durum çalışması” kullanılmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin davranışlarını ve görüşlerini belirlemek amacıyla “yarı yapılandırılmış mülakat formu” kullanılmış ve her bir öğrenci ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde “içerik analizi” tekniği kullanılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda lise öğrencilerinin farklı açılardan siber zorba davranışlara maruz kaldıkları ve zaman zaman kendilerinin de siber zorba davranışlarda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca siber zorba davranışların azaltılması hususunda öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular literatür çerçevesinde tartışılarak siber zorbalık konusunda hem öğrencilere, ailelerine ve eğitimcilere hem de bu konuda gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2.6.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Menesini, Nocentini ve Camodeca (2011) tarafından yürütülen araştırmada ergenlerde ahlak ve değerler açısından geleneksel zorbalık ve siber zorbalık davranışları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini farklı liselere devam eden, cinsiyet açısından dengeli, 14-18 yaş arası 390 ergenden oluşmuştur. Geleneksel ve siber zorbalık, iki öz-bildirim ölçümü ile tespit edilmiştir ayrıca 10 değeri dört boyutta değerlendiren Portre Değerler Anketi, Schwartz'ın (1992) değer sistemi modeline göre kullanılmıştır. Son olarak ahlaksız ve sorumluluktan kaçan davranışlar, ahlak için önemli olan davranışlar ve kişisel yönler hakkında beş madde ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar cinsiyetten bağımsız olarak kendini yüceltmenin ve kendini aşmanın sırasıyla siber ve geleneksel zorbalığı orta derecede öngördüğünü, ahlaksız ve sorumluluktan kaçan davranışların ise her iki zorbalık türünü de öngördüğünü göstermiştir. Dolaylı etkiler, kendini yüceltmenin ve değişime açıklığın ahlaksız davranışlar aracılığıyla her iki zorbalık türünü de öngördüğünü

göstermiştir. Sonuçlar siber ve geleneksel zorbalık arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ile zorbalığın doğasını açıklamada ahlakın merkezi rolüne dikkat çekerek tartışılmaktadır.

Perren ve Gutzwiller-Helfenfinger (2012) tarafından ergenler üzerinde yürütülen incelemede, geleneksel zorbalık ve siber zorbalık davranışlarının yordanmasında ahlaki gelişim düzeyine aykırı davranışların, ahlaki duyguların ve ahlaki değerlerin farklılaşan rolleri incelenmiştir. Araştırma 12 ile 19 yaş arasındaki öğrenciler ile çevrimiçi olarak yapılmıştır. Ahlaki kayıtsızlaştırmayı değerlendirmek için açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırma bulguları, ahlaki değerlerden ve de pişmanlık duygusundan yoksun olmanın hem geleneksel zorbalığın hem de siber zorbalığın anlamlı bir öngörücüsü olduğunu göstermiştir. Ayrıca geleneksel zorbalık davranışları siber zorbalığın da güçlü bir öngörücüsü olmuştur. Ahlaki değerlerden ve pişmanlık duygusundan yoksun olmak, geleneksel zorbalık davranışının kontrol edilmesi durumunda dahi, siber zorbalık davranışının gösterilmesinde güçlü bir öngörücü olduğunu ortaya koymuştur. Bulgular hem geleneksel hem de siber zorbalık türlerinde bireysel farklılıkları anlamada ahlaki standartların ve ahlaki duyguların önemli olduğunu göstermektedir.

Raskauskas ve Stolz (2007) tarafından ergenler üzerinde yapılan araştırmada siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki ilişki incelenmiştir. 84 ergen, geleneksel ve elektronik zorbalığa katılımlarıyla ilgili anketler doldurmuştur. Sonuçlar öğrencilerin geleneksel zorbalıktaki rollerinin siber zorbalıkta da aynı rolü öngördüğünü göstermektedir. Ayrıca internet veya kısa mesaj yoluyla zorbalığa maruz kalmanın, okulda zorba olma ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Geleneksel mağdurların elektronik zorba olmadıkları tespit edilmiştir. Elektronik zorbalığın etkilerine dair algılar ve bu zorbalığın motivasyonları tartışılmaktadır.

Mazalin ve Moore (2004) tarafından gençler üzerinde yürütülen incelemede, sosyal medya kullanımı, sosyal kaygı ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışma, 18 ile 25 yaşları arasında olan 161 geç ergen/genç yetişkinle gerçekleştirilmiştir. Bulgular daha yüksek sosyal anksiyete seviyeleri ve daha az olgun kimliğe sahip olan erkeklerin; daha sık internet kullanımını özellikle sohbet odalarında geçirilen zaman, kişisel kullanım için çevrimiçi gezinme ve oyunlarla ilişkilendirildiğini göstermiştir. Kadınlar için (bu örnekleme erkeklerle göre daha az sosyal anksiyete, daha fazla kimlik gelişimi ve daha düşük internet kullanımı sergileyen), sosyal anksiyete ve kimlik durumu, çevrimiçi geçirilen zamanla anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmemiştir. Araştırma internet kullanımının, hali hazırda var olan sosyal anksiyeteyi pekiştirmedeki potansiyel rolleri

veya alternatif olarak, sosyal eksiklikleri daha az olan bireylerde sosyal temasları destekleme ve sürdürmedeki rolü üzerine odaklanmıştır.

Shaw ve Gant (2002) tarafından yürütülen incelemede, sosyal medya kullanımı ile yalnızlık, stres ve depresyon değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcılar, eşzamanlı iki kişilik sohbet oturumlarına katılmış ve zaman içinde yalnızlık, depresyon, benlik saygısı ve algılanan sosyal destek üzerine tekrarlanan ölçümlerdeki değişiklikler izlenmiştir. Önceki çalışmalar, sadece erkekler ve kadınlar arasında bilgisayar bilişleri ve tutumları açısından farklar olduğunu değil, aynı zamanda çevrimiçi olarak takip ettikleri uygulama türlerinde de farklılıklar olduğunu ortaya koymuş olmasına rağmen, bu çalışmada cinsiyet farklılıklarına rastlanmamıştır.

Siber zorbalık hem yurt içinde hem de yurt dışında birçok önemli araştırmaya konu olmuştur. İnternetin ve taşınabilir teknolojilerin yaygınlaşmasıyla siber zorbalığın etkileri ve bu etkilerin önlenmesi üzerine araştırmalar çoğalmaya başlamıştır. Bu araştırmalar daha çok siber zorbalığın nedenleri, etkileri, zorbalığa maruz kalanlarda kişilerde yarattığı psikolojik ve sosyal sonuçları, siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farkları ve benzerlikleri, önleyici stratejiler gibi konuları ele almaktadır. Yurt içinde yapılan çalışmalar genellikle ergenler ve gençler üzerine odaklanmaktadır. Bulgular ise zorbalığın genellikle sosyal medya, mesajlaşma platformları ve çevrimiçi oyunlar üzerinden gerçekleştiğini, öğrenciler üzerinde akademik, psikolojik ve fiziksel birçok olumsuz durum doğurabileceğini göstermektedir. Yurt dışında yapılan çalışmalar ise yurt içinde yapılan çalışmalar ile ortak olarak siber zorbalığın dünya genelinde geniş bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Siber zorbalığın daha çok yapıldığı ortamları sosyal medyalar, anlık mesajlaşma uygulamaları ve çevrimiçi oyunlar olduğunu belirtirken yine ortak bir sonuç olarak siber zorbalığın ciddi psikolojik sorunlara yol açtığını vurgulamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, araştırmacının rolü ve verilerin çözümlemesi kısımları yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

İlkokul öğrencilerinin sosyal medyada siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesini amaçlayan bu çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yapılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma çeşididir. Kavram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.39). Nitel araştırma yorumlamacı nitelikte olduğu için bu yeni yaklaşımla sosyal olgu ve olayın, sayılamayan “Niçin?” ve “Nasıl?” sorularına cevap bulmak amaç edinilmiştir. Bu sorulara alınacak cevapları yorumlayarak anlamlandırmak ve böylece insan davranışlarını, sosyal olgu ve olayları daha iyi açıklanabilir hale getirmek yöntemin başlıca amacıdır.

Araştırma modeli olarak temel nitel araştırma kullanılmıştır. Creswell’e (2007) göre temel nitel araştırma yaklaşımı, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır.

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme, problemle ilgili olan ve kendi içinde benzeşik, değişken ve farklı durumlardan oluşacak şekilde belirlenmektedir (Grix, 2010; aktaran Baltacı, 2018, s.249). Araştırmanın katılımcıları olan öğrenciler yaş, sosyal medyada geçirilen süre, internette geçirilen süre gibi değişkenler açısından çeşitlenmiş aynı zamanda öğretmen ve veli görüşlerine yer verilmiştir. Böylece sosyal medyadaki zorbalık üzerine yönelik benzer ve farklı görüşler belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2*Araştırmaya Katılan Kişi Sayıları*

Kademe	Öğrenci	Öğretmen	Veli
1. Sınıf	30	5	5
2. Sınıf	30	5	5
3. Sınıf	30	5	5
4. Sınıf	30	5	5
Toplam	120	20	20

Araştırma toplamda 160 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 120'sini ilköğrencileri oluşturmaktadır. Öğrenciler, eğitim kademelerine göre 1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. sınıf olarak gruplandırılmış; her kademedan 30 öğrenciyle görüşme yapılmıştır. Ayrıca 20 sınıf öğretmeni ve 20 öğrenci velisiyle görüşülerek araştırma tamamlanmıştır. Sınıf öğretmenleri ve veliler, her eğitim kademesinden 5'er kişi olacak şekilde seçilmiştir. Veliler, eğitim düzeylerine göre; öğretmenler ise farklı sosyoekonomik bölgelerdeki okullarda görev yapma durumlarına göre belirlenmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve kişisel bilgi formu ile toplanmıştır. Görüşme; araştırmaya başlanmadan hazırlanan sorular ile konunun araştırılması amacı için yapılan, soru sorma ve cevaplamaya dayanan karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir. Araştırmacı tarafından detaylı bilgi alabilmek için ek soru sorulabilmesi, sorulan sorunun yanlış anlaşılması durumunda sorunun farklı biçimde sorulup açıklanabilmesi veya görüşmenin gidişatına göre sorularda değişiklik yapma, soruları çıkarma gibi imtiyazlar tanınması bu araştırma tekniğini güçlü kılmaktadır (Metin, s.340, 2015).

Kişisel Bilgi Formu katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Form katılımcıların cinsiyet, yaş, internette geçirilen süre, internete bağlanılan elektronik cihaz, üye olunan elektronik cihaz, üye olunan sosyal medya sayısı ve sosyal medya kullanım sıklığına yönelik 11 sorudan oluşmaktadır. Uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formları hazırlanmış olup, bu formların geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Sürecin akademik doğruluğunu sağlamak amacıyla Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) bölümü akademisyenlerinden uzman görüşleri alınmıştır.

3.3. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı bizzat çalışma sahasına giden, birey ve toplumla doğrudan temas kuran ve olup biten olayları yaşayan kişidir. Eğer araştırmacı, katılımcı bir rol oynuyorsa bunu açıkça belirtmeli, mümkün oldukça kendi varsayımlarının ve ön yargılarının veri toplama ve analiz sürecini etkilememesine dikkat etmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.88). Bu araştırmada da araştırmacı, sürece görüşmeci olarak dahil olmuştur. Araştırmacı görüşme sorularına başlamadan öğrencilere kendini tanıtır tanışma sağlayarak, sorular hakkında bilgi vererek, gelen soruları cevaplayarak iletişim kurmuştur.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Toplanan verilerin analizi betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu yaklaşımda amaç, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.224). Betimsel analiz 4 adımdan oluşur:

1. Betimsel Analiz İçin Bir Çerçeve Oluşturma: Araştırmada kullanılacak sorulardan veya görüşme/gözlemde de yer alan başlıklardan hareketle verilerin analizi için bir çerçeve oluşturulur. Daha önceden belirlenmiş bir çerçeve yoksa belirlenecek temalar yanlış veri düzenlemesinden dolayı veri kayıplarına yol açabilir. Betimsel analizi doğru kullanmak için kavramsal çerçeveyi belirlemek önemlidir.
2. Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi: Önceden belirlenen çerçeve doğrultusunda araştırmada elde edilen veriler okunur ve düzenlenir. Düzenlenen veriler arasında önemli olmayanları dışarda bırakmak mümkündür.
3. Bulguların Tanımlanması: Düzenlenen veriler tanımlanarak doğrudan alıntılar yapılarak desteklenir.
4. Bulguların Yorumlanması: Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır (Karataş, 2015, s.73).

Bu bağlamda katılımcı olan öğrenci, öğretmen ve velilerden toplanan veriler verilen cevaplara göre sınıflandırılmış ve ortak cevapların frekansları belirlenmiştir. Frekanslar yorumlanarak öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumları, siber zorbalıkta bulunma durumları, öğretmenlerin öğrencilerinin siber zorba ya da mağdur olması hakkındaki bilgileri, velilerin siber zorbalık hakkındaki görüşleri analiz edilmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için inandırıcılık; aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik); tutarlık ve teyit edilebilirlik ölçütlerinden yararlanılmıştır (Lincoln ve Guba, 1985). İnandırıcılık: Araştırmalarda inandırıcılığın sağlanması için Creswell (2013, s.201-202), çeşitleme, derinlemesine betimleme ve dış denetleyici kullanılmıştır. Çeşitleme veri kaynakları ile sağlanmıştır. Bu araştırmada analiz süreci iki farklı araştırmacı ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular dış denetleyicilere açılmış ve araştırmada analizi sürecinde uzman kişilerden destek alınmış, elde edilen veriler yorum katmadan doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Araştırmada tutarlık için araştırmacının önce bireysel olarak yaptığı kodlamalar ile daha sonra da güvenirliliğin sağlandığı görüş birliği aşamasında kodlara ilişkin ifadelerde eşleştirilmiştir. Teyit edilebilirlik kapsamında araştırmada ham veriler ve analizler uzman denetimine sunulmuştur.

3.6. Etik Bildirim

Kurul Adı: Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 28.12.2023

Protokol No: 666745

4. BULGULAR VE YORUM

İlkokul öğrencilerinin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının öğrenci, öğretmen ve aile görüşlerine göre incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın bulguları; ilkokul öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşleri, öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili görüşleri ve ailelerin siber zorbalıkla ilgili görüşleri olmak üzere üç temada toplanmış ve sunulmuştur.

4.1.İlkokul Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın ilk alt amacı doğrultusunda ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşleri teması; öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumları, siber zorbalıkta bulunma durumları, siber zorbalığın hissettirdikleri ve zorbalığı bildirme ve önleme yolları olmak üzere dört alt temada toplanmıştır. Bu temalara ilişkin bulgular Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6’da açıklanmıştır.

4.1.1. Öğrencilerin siber zorbalığa uğrama durumlarına ilişkin bulgular

Araştırmanın ilk alt amacı doğrultusunda ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa uğrama durumlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla “İnternette sana rahatsızlık (küfür, hakaret, tehdit, şantaj) veren olaylarla karşılaştın mı? Karşılaştıysan ne sıklıkta yaşandı?”, “Kullandığın sosyal medya platformlarından birinde herhangi birinden küfürlü veya kaba mesaj aldın mı?” “Küfürlü ya da kaba sana rahatsızlık veren mesajların daha fazla yapıldığı ya da yapmak için tercih edilen sosyal medya ortamları varsa sence hangileridir?”, “Sosyal medya platformlarında senin adına profil açıp senin yerine geçmeye çalışan birilerini biliyor musun?” “Sence neden senin yerine geçmeye çalışmış olabilirler?” şeklinde sorular sorulmuştur. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri yanıtlar tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Öğrencilerin Siber Zorbalığa Uğrama Durumlarına Yönelik Bulgular

Zorbalığa Maruz Kalma Süresi	f
Her gün	32
İki günde bir	32
Haftada bir	24
Ayda bir	12

Tablo 3 (Devam) Öğrencilerin Siber Zorbalığa Uğrama Durumlarına Yönelik Bulgular

Hiç	20
Zorbalığa Uğrama Durumu	f
Evet	93
Hayır	27
Sosyal Medya Platformları	f
Tiktok	92
Youtube	125
Instagram	31
Özel Mesajların Paylaşılması Durumu	f
Evet	23
Hayır	97
Dalga Geçilme Durumu	f
Evet	54
Hayır	38
Bilmiyorum	28
Uygunsuz içerik alma durumu	f
Evet uygunsuz içerik gönderildi.	24
Hayır uygunsuz içerik gönderilmedi.	96
Sahte profil açılma durumu	f
Evet	25
Hayır	95

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin büyük kısmının kendilerine rahatsızlık veren bir olayla karşılaştığı tespit edilmiştir. Böyle bir durumla karşılaşma sıklıkları da verilen cevaplara göre oldukça fazladır. Bazı öğrenciler ise böyle bir durumla hiç karşılaşmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda Öğ60: “Oyun oynamayı çok seviyorum. Derslerimi yapınca ailem izin veriyor. Ama oyunlarda güzel oynamayınca bana çok fazla küfrediyorlar.” derken Öğ110: “Ailem günlük bir saat internetten vakit geçirmem için süre veriyor. Ama o da onların yanında oluyor. Genel olarak izlediğim şeylere bakıyorlar. O yüzden ayda bir kez genelde böyle bir şeyi yaşıyorum.” şeklinde görüş bildirmiştir.

İlkokul öğrencilerinin kullandığı sosyal medya platformlarından birinde küfürlü ya da kaba bir mesaj alma durumuna ilişkin görüşler aşağıdadır.

Öğ2: “Sosyal medya platformlarında arkadaşlarım benimle dalga geçti. Bunu gördüğümde çok sinirlendim. Daha sonra ben de onlara küfrettim. Sinirimi atmak için bir de onları üzme için yaptım. Ama onlar benim sinirlendiğimi görünce daha çok üstüme geldiler. Ben de hırsımı alamayınca ağlamıştım.”

Öğ107: “Bir kere tanımadığım birinden kaba bir mesaj aldım. Böyle bir mesajı görünce hemen o kişiyi engelledim. Ben asla böyle bir hareket yapmam. Zaten ailem görse çok üzülür.”

Öğ26: “İnterneti daha çok video izlemek için kullanıyorum. Kendime ait bir sosyal medya hesabım yok. O yüzden böyle bir mesaj hiç almadım. Kendim de başkasına kaba bir mesaj hiç yollamadım”.

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin genelinin zorbalığın yapıldığı platformları Tiktok ve Youtube olarak söylediği belirlenmiştir. Diğerlerine oranla daha az sayıda da Instagram cevabı gelmiştir. Bu konuda Öğ92: “Kesinlikle Youtube. Her videonun altı kötü kötü yorumlarla dolu. Ben beğenmediğim videoyu geçiyorum. Böyle kötü bir yorum yapma gereği ihtiyacı duymuyorum.”, Öğ29: “Tiktokta çok fazla kötü video var. Aslında kanalları engellesen bile bir şekilde biraz farklısı karşına çıkıyor. Tiktok bir çocuk için çok kötü bir yer.”, Öğ15: “Hem Tiktok hem de Youtube hepsinden fazla bence. Youtube’da küfürlü videolar çok fazla var. Tiktok ise çocuklara kötü davranışların öğretildiği bir sosyal medya. Bence özellikle Tiktok ülkede yasaklanmalı.” şeklinde görüş bildirmiştir.

İlkokul öğrencilerinin birbirlerinin özel mesajlarını paylaşma konusundaki görüşlerine örnekler sunulmuştur: Öğ75: “Hayır ne arkadaşım ne ben böyle bir şey yapmadık. Zaten böyle bir şey yapma arkadaşım olmaz.” Öğ30: “Evet bir keresinde böyle bir şey oldu. Arkadaşım konuşmamızın ekran görüntülerini başka bir arkadaşımıza atmış. Duyduğum an çok sinirlendim ve utandım. Ama bundan sonra asla onunla ders dışında bir şey konuşmuyorum.”

Tablo 3’e göre dalga geçilme durumu ile ilgili Öğ47: “Arkadaşım birinci sınıftan beri gözlük kullanıyor. Onu sevmeyen bazı arkadaşlarımız adı yerine dört göz yazarak onun adına bir sosyal medya hesabı açmışlar. Arkadaşım o kadar üzüldü ki bir hafta okula gelmedi. Hatta okulunu değiştirmek bile istedi.”, Öğ69: “Böyle bir durum oldu mu

bilmiyorum. İnternette fazla vakit geçirmedığım için böyle bir şey olsa da görmem zor olur herhâlde.” ve Öğ34: “Dalga geçme ya da dedikodu yayma olayı genelde yüz yüze oluyor. Böyle bir durumda arkadaşlarımızla konuşmuyoruz. Ama çevrimiçi ortamda olmadı.” demiştir.

Uygunsuz içerik alma konusunda ise Öğ19: “Bana bir arkadaşım beni utandıracak bir fotoğraf ya video yollarsa onunla arkadaşlığımı bitiririm. Biz arkadaşım ile genellikle oynadığımız oyunlarla ilgili şeyler atıyoruz.” derken Öğ24: “Ben arkadaşım ile öyle bir şey yollamam o da bana yollamaz.” ve Öğ88: “Arkadaşım bir kere bana böyle bir video atmıştı. Ama ben hemen aileme söyledim. Ailelerimiz birbirini tanıdığından annem gitti ailesi ile konuştu. Arkadaşım da benden özür diledi. Bir daha da böyle bir şey yapmadı.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Sahte profil açılması ile ilgili Öğ50: “Hayır adıma böyle bir hesap açıldığını görmedim.”, Öğ77: “Evet arkadaşım adıma hesap açmıştı. Ben bu durumu diğer arkadaşlarıma söylerken şaka amaçlı kendisinin yaptığını söyledi. Ama ben çok öfkelen dim. Hemen kapamasını yoksa ailelerimize ve öğretmenimize söyleyeceğimi belirttim. O da hemen hesabın şifresini bana verdi. Ben de değiştirdim hesap benim oldu.” ve Öğ10: “Aynı mahallede olduğumuz bir çocuk açtı. Bana diğer arkadaşlarıma söyledi. Hemen ailesiyle konuştu ailem. Bence biraz beni kıskanan bir çocuk. Bundan dolayı benim yerime geçmeye çalıştığını düşünüyorum.” demiştir.

4.1.2. Öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin bulgular

Araştırmada öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarını belirlemek amacıyla “Herhangi bir arkadaşın aranızda geçen özel mesajlaşmayı başkasıyla paylaştı mı?”, “Sen herhangi bir arkadaşına uygun olmayan ya da onu utandıracak fotoğraf ya da video gönderdin mi?”, “Sosyal medya platformlarında başka bir arkadaşın adına profil açıp onun yerine geçmeye çalıştın mı?” şeklinde sorular sorulmuş ve bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Öğrencilerin Siber Zorbalıkta Bulunma Durumları

Uygunsuz içerik gönderme durumu	f
Evet	11
Hayır	109

Tablo 4 (Devam) Öğrencilerin Siber Zorbalıkta Bulunma Durumları

Siber zorbalık davranışında bulunma durumunu etkileyen etmenler	f
Eğlence/Şaka yapma/Dalga geçme	83
Üstün olma isteği	20
İntikam alma	17

Öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin Öğ24: “Ben arkadaşıma öyle bir şey yollamam o da bana yollamaz.”, Öğ83: “Kimseye asla kötü bir şey yollamadım. Yollasam ve ailem duysa beni cezalandırırlar.”, Öğ52: “Bir kere yollamıştım ama arkadaşım bana ailesinin gördüğünü ve kızdığını söyledi. Bir daha da yollamadım.” ve Öğ20: “Arkadaşıma yolluyorum ama o da bana yolluyor. Daha çok küfürlü videolar yolluyoruz” şeklinde görüş bildirmiştir.

Öğrencilerin siber zorbalık davranışında bulunma durumunu etkileyen etmenlere ilişkin görüşler aşağıda verilmiştir:

Ö2: “Arkadaşıma fotoğrafının altına dalga geçen yorum yazıyorum. O da bana yazıyor. Biz birbirimizle dalga geçmeyi seviyoruz.”

Ö111: “Bana sınıfta dörtgöz diye lakap taktılar. Ben de sahte hesap açıp onlarla dalga geçiyorum. Aslında onlar bunu bilmiyor ama ben çok eğleniyorum.”

4.1.3. Öğrencilerin siber zorbalıkta hislerine ilişkin bulgular

Öğrencilerin siber zorbalıkla ilgili duygularını belirlemek amacıyla “Mesajı okuduğunda ne hissettin?”, “Herhangi bir arkadaşın aranızda geçen özel mesajlaşmayı başkasıyla paylaştı mı? Bu durum karşısında ne hissettin?”, “Sen bir arkadaşınla gerçekleştirdiğin mesajlaşmayı izni olmadan bir başkasıyla paylaştın mı? Arkadaşının tepkisi nasıl oldu?”, “Sosyal medyada bir başkasının davranışı nedeniyle kendinizi hiç korkmuş veya tehdit altında hissettiniz mi? Buna sebep olan olay nedir?”, “Sanal ortam kullanılarak size zarar vermek için yapılan eylemler duygularınızı nasıl etkiledi?” şeklinde sorular sorulmuştur. Öğrencilerin sorulan sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen veriler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Siber Zorbalıkta Duygu Durumuna Yönelik Bulgular

Korkmuş/tehdit altında hissetme durumu	f
Evet	46
Hayır	74
Duygu Durumu	f
Üzüntü	42
Öfke	58
Korku	11
Umutsuzluk	9

Zorbalık karşında öğrencilerin duygularına ilişkin öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir:

Öğ27: “Arkadaşımla ilgili bir dedikodu yayıldı. Bununla ilgili sahte hesaplar açılıp komik resimler de koymaya başladılar. Benim de yakın arkadaşım olduğu için benimle ilgili de olur diye çok korkmuştum. Hatta arkadaşımından uzaklaşmaya bile başlamıştım korkudan. Ama sonra ailesi ve öğretmenler öğrendi. Öğretmenimiz bizimle konuştu olay kapandı.”

Öğ25: “Hayır hissetmedim. Çünkü bence internet korkulacak bir yer değil. Kendinle ilgili fazla bilgi vermezsen kimse sana bir şey yapamaz.”

Öğ110: “Böyle bir durumda çok sinirlenirim. Asla korkmam. Hatta o kişiyi korkutmak için ben bir şeyler yaparım.”

Öğ108: “Bu durumlarda çok üzülürüm. Ben ne yaptım da bana böyle yapıyorlar diye düşünürüm. Özellikle bu arkadaşlarım tarafından oluyorsa kendimi çok kötü hissederim.”

4.1.4. Öğrencilerin siber zorbalığı bildirmeleri ve önlenmesiyle ilgili görüşlerine yönelik bulgular

Öğrencilerin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla “İnternette sana rahatsızlık vermek amacıyla yapılmış durumlarla karşılaştığında bu olaylarını herhangi birine söyledin mi? Söylerken neler hissettin?”, “İnternetteki rahatsızlık veren durumları engellemek için yaşanan olayları bildirmek ne

kadar etkilidir?”, “Başkasını rahatsız etmek amacıyla yapılan bir olaya şahit olduğunda ne yaparsın?”, “İnternette kötü olayların azaltılmasına yönelik neler yapılabilir?” soruları sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlardan elde edilen bulgular tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Öğrencilerin Siber Zorbalığı Bildirmeleri ve Siber Zorbalığın Önlenmesiyle İlgili Görüşlerine Yönelik Bulgular

Söyleme/Söylememe Durumu	f
Evet birine söyledim	25
Hayır söylemedim	95
Zorbalığı bildirmenin etkili olma durumu	f
Çok etkili	27
Az etkili	26
Etkili değil	56
Bilmiyorum	11
Zorbalığa şahit olma durumunda verilen tepkiler	f
Engellemesini söylerim	46
Aileme/ailesine söylerim	44
Aynısını yapmasını söylerim	30
Zorbalığın azaltılmasına yönelik öneriler	f
Kullanım kısıtlaması gelmeli	81
Devlet ceza kesmeli	54
Eğitim verilmeli	33

İlkokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kaldıklarında bu durumu paylaşmalarına yönelik öğrenci görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Öğ20: “Hayır birine söylemedim. Aileme söylediğim an tabletimin elimden alınacağını biliyorum. Oysa benim suçum bile yokken. O yüzden olay büyük olmadıkça kimseye de söylemem.”

Öğ100: “Arkadaşımdan bana biraz küfürlü video ve terbiyesiz hareketli videolar gönderdiğini aileme söylemiştim. Ailem de sınıf öğretmenim ile görüşerek çocuk ve ailesiyle görüşmesini istedi. Bunu aileme söylerken acaba bana bir şey derler mi diye düşünmüştüm biraz çekinmiştim ama ailem de bana bir şey demeyince rahatladım. Hatta

söylememim çok güzel bir davranış olduğunu söylediler. Tekrar böyle bir şey olsa yine aileme söylerim.”

Öğrencilerin zorbalığı bildirme durumundaki etkili olma durumuna ilişkin görüşleri aşağıda verilmiştir:

Öğ64: *“Bence aileler suçu direkt bize yüklüyor. Suçlu olmasak bile interneti kullanmamız yasaklanıyor. Ama zorbalık yapan kişi yapmaya devam ediyor. O yüzden söylemenin etkili olmadığını düşünüyorum.”*

Öğ59: *“Benim başıma böyle bir olay geldiğinde ben direkt anneme söyledim. Annem arkadaşımın annesiyle konuştu. Arkadaşım da bir daha yapmadı. Bence kesinlikle söylemeli. Eğer ben söylemeseydim arkadaşım muhtemelen yapmaya devam edecekti. Burada bile belli söylemenin etkili olduğu.”*

İlkokul öğrencilerine sorulan on dördüncü soru olan “Başkasını rahatsız etmek amacıyla yapılan bir olaya şahit olduğunda ne yaparsın?” sorusuna verilen benzer cevaplar aşağıda verilmiştir.

Öğ60: *“Ben hemen arkadaşımı korumaya çalışırım. O kişiyi engellemesini söylerim ya da oyun gibi bir ortamdaysa şikâyet edilmesini sağlarım.”*

Öğ7: *“Tanıdığımız bir kişiye aileme ya da arkadaşımın ailesine söylerim. Arkadaşım onlara söylememi istemezse öğretmenimize söylerim. Ama mutlaka bir büyüğü bilgilendiririm”.*

Öğ74: *“Arkadaşımı korumak için ben de ona onun yaptığıının aynısını yaparım. Benim arkadaşım üzülyorsa ben de onu üzme için uğraşırım.”*

İlkokul öğrencilerine son soru olarak sorulan on beşinci soru olan “İnternette kötü olayların azaltılmasına yönelik neler yapılabilir?” sorusuna verilen ortak cevaplar aşağıda sunulmuştur.

Öğ1: “Bence hem oyunlarda hem de sosyal medyada süresiz kullanım yasaklaması gelmelidir. Şu an bazı oyunlar süreli olarak oyun dışı ediyor ama geri döneceğini bilen kişi bu tarz hareketleri yapmaya devam ediyor.”

Öğ38: “Devlet bazı uygulamaları yasaklamalıdır ya da kötü içerikleri üretenlerin, bu tarz hareketleri yapanların ağır cezalar alınacağı bildirilmelidir. Bu kişileri şikâyet kolay olmalıdır ki mağdur olan kişi şikâyet etmekten çekinmesin.”

Öğ27: “Çocuklara öğretmenler eğitim vermelidir. Arkadaşlarım kendi aralarında küfürleşmede bir sıkıntı görmüyorlar ama bunun da kötü bir olay olduğunu bence bilmeleri gerekiyor. İnternette hangi siteler iyi hangi siteler kötü, iyi içerikleri nasıl seçebiliriz gibi eğitimlerin verilmesi bizim için önemlidir.”

4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın katılımcıları olan sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığa ilişkin görüşleri teması sınıf öğretmenlerinin siber zorbalıkla ilgili genel görüşleri, ilkökul öğrencilerin siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşleri, öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili etkinliklerine ilişkin görüşleri ve siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri olmak üzere dört alt temada toplanmıştır. Bu temalara ilişkin bulgular Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9 ve Tablo 10’da açıklanmıştır.

4.2.1. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığa ilişkin genel görüşlerine yönelik bulgular

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalıkla ilgili genel görüşlerini belirlemek amacıyla “Öğrencilerinizin hangi sosyal medya araçlarını sıklıkla kullandıklarını düşünüyorsunuz? / Öğrencilerinizin sosyal medya araçlarını sıklıkla kullandıklarını düşünüyor musunuz?”, “Öğrencilerinizin sosyal medya araçlarını kullanırken siber zorbalığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz? Sizce en çok hangi ortamlarda?” soruları sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalıkla İlgili Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular

Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Sıklığı	f
1-2 saat	7
3-4 saat	12
4-5 saat	14
Hiç	1
Sosyal Medya Platformları	f
Youtube	16
Instagram	14
Tiktok	5

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinin hangi sıklıkla sosyal medya kullandıkları ve bu sosyal medyaların neler olduğuna yönelik görüşleri aşağıda sunulmuştur.

Cevaplar farklı derecelerde sınıf öğretmenliği yapan bireylerden alınsa da cevaplar Youtube, Instagram ve Tiktok üzerinde yoğunlaşmıştır. Sınıf öğretmenleri öğrencilerin sıklıkla ve uzun zaman dilimlerinde sosyal medyayı kullandıklarını düşünmektedir. Öğretmenlerin bazılarının verdiği cevaplar aşağıdaki gibidir:

Ö1: “Evet sosyal medyayı kullandıklarını hem de sıklıkla sosyal medyayı kullandıklarını biliyorum. Özellikle kız öğrencilerim Tiktok’ta dans akımlarını fazlasıyla izlemektedir. Erkek öğrencilerim ise oyun videolarıyla neredeyse günün yarısını geçirmektedir.”

Ö4: “Çoğunlukla YouTube’dan dans izliyor ve müzik dinliyorlar. Yaşları büyüdükçe Instagram ‘da kullanmaya başladılar.”

Ö9: “Öğrencilerimin özellikle YouTube ve Tiktok sosyal medya hesaplarını günde 2-3 saatten fazla sıklıkla kullandıklarını düşünüyorum. Ailelerinden de bununla ilgili öğrenciler ile görüşmem için oldukça fazla geri dönüş alıyorum.”

Ö12: “Evet her gün Instagram ve Tiktok kullandıklarını düşünüyorum. Yeni akımlara çocukların hemen hepsi hâkim. İnternetle ilgili bir etkinliğimde aldığım cevaplar bu medyaları takip ettikleri izlenimi oluşturdur.”

4.2.2. Sınıf öğretmenlerinin ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığa uğrama ve bulunma ile ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla “Öğrencilerin çevrimiçi ortamda kendilerini güvende ve rahat hissettiklerini ve kendilerine/başkalarına meydana gelen siber zorbalık hakkında güvenilir bir yetişkini bilgilendirebileceklerini düşünüyor musunuz?”, “Öğrencilerin siber zorbalık olaylarını bildirmelerini sağlamanın en iyi yolunun ne olduğunu düşünüyorsunuz?”, “Öğrencilerinizin siber zorbalığa maruz kaldıklarını nasıl anlarsınız? /fark edersiniz?”, “Öğrencilerinizin akranlarına sosyal medya üzerinden siber zorbalık bulunduklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz?”, “Öğrencilerinizin siber zorbalık yaptıklarını nasıl anlarsınız?”, “Öğrencileriniz hiç siber zorbalık olaylarından bahsetti mi? Varsa ne gibi önlemler aldınız”, “Öğrencilerinizin siber zorbalık davranışlarının nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?”, “Okullarda öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalık davranışlarının ne tür sonuçlar doğurduğuna ilişkin görüşleriniz nelerdir?” soruları sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler Tablo8’de verilmiştir.

Tablo 8

Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Uğrama ve Siber Zorbalıkta Bulunma Durumlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Zorbalığa Maruz Kalma Durumu	f
Evet	16
Hayır	2
Bilmiyorum	2
Yetişkini Bilgilendirme Durumu	f
Evet bilgilendirir	4
Bazen bilgilendirir	2
Hayır bilgilendirmez	14
Siber Zorbalık Olaylarını Bildirme Sağlamanın Yolları	f
Rehberlik Servisi	8
Güven Duygusu	17
Eğitim	15
Zorbalığı Fark Etme Yolları	f
Sohbet ya da etkinlik yoluyla	6

Tablo 8 (Devam) Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Uğrama ve Siber Zorbalıkta Bulunma Durumlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Davranış Değişikliği	10
Siber zorbalığı anlayamayabilirim	4
Öğrencilerin Siber Zorbalıkta Bulunma Durumları	f
Evet	12
Hayır	8
Siber Zorbalıktan Bahsetme Durumları	f
Evet bahsetti.	5
Hayır bahsetmedi	15
Öğretmenlere Göre Çocukların Siber Zorbalık Davranış Nedenleri	f
Kimlik gizleyebilme imkânı	10
Üstünlük kurma hırsı	5
Yaşlarının küçük olması	5
Karşı cins anlaşmazlıkları	3
Olumsuz sosyal medya fenomeni davranışları	2
Zorbalık Davranışlarının Sonuçları	f
Davranış bozukluğu, çeteleşme, kavga ve şiddet eğilimi	8
Özgüven problemi, içe kapanıklık, korku ve kuşkucu hareketler	10
Derslerde motivasyon düşüklüğü	5
İntihara kalkışma	2

Tablo 8 incelendiğinde öğretmenlerin çoğu öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kaldığını düşünmektedir. Ancak öğrencilerin bunun farkında olmayarak kendilerini çevrimiçi ortamda güvende hissettiklerini düşündüğünü belirtmiştir. Neden böyle düşündükleri sorulduğunda ise çocukların çoğu zaman çevrimiçi ortamlardan gelen zararları fark etmedikleri, yüz yüze bir temasa girmedikleri için zarar gelmeyeceğini düşünceleri cevabı alınmıştır. Zorbalık durumunda bir yetişkini bilgilendirme durumuna ise öğretmenlerin çoğunun öğrencinin bir yetişkini bilgilendirmeyeceği cevabı alınmıştır. Bazı öğretmenler sıklıkla bu konu hakkında hem öğrenciyi hem de veliyi bilgilendirdiğinden öğrencilerin böyle bir durumda kesinlikle bir yetişkini bilgilendireceğini vurgulamıştır. Geri kalan öğretmenler ise öğrencilerin bazı olaylar karşısında bilgilendirme yapacağını, bazı olaylar karşısında ise bilgilendirme yapmayacağını söylemiştir.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kaldıklarına yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

Ö8: “Evet kesinlikle kalıyorlar. Fotoğraf ve düşünce paylaştıkları mecralarda olumsuz eleştiriye maruz kalıyorlar. Özellikle paylaştıkları görsellerin gerekliliği ve fiziksel özellikleri konusunda diğer öğrencilerimin olumsuz yorum yaptığı şikayetini birden fazla kez aldım.”

Ö19: “Siber zorbalığa maruz kaldıklarını biliyorum. YouTube kanalı olan öğrencilerim var. Paylaştıkları videoların altına gelen olumsuz yorumlardan bahsetmişlerdi.”

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinin kendilerini çevrimiçi ortamda güvende hissedip/hissetmediklerine yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

Öğ7: “Öğrencilerimin çoğunun kendini güvende hissettiklerini düşünüyorum. Birkaç konuda internetten bizi bulamayacakları için ne yapabilirler ki gibi konuşmaların geçtiğine bizzat şahit oldum.”

Öğ13: “Çocukların bir korku, endişe hissettiğini düşünmüyorum.”

Öğ19: “Bazı kız öğrencilerim tehdit edilmiş. Onların artık biraz çekinerek internete girdiğini biliyorum. Ancak özellikle erkek öğrencilerimin asla bir korkusu, çekincesi yok.”

Öğ15: “Bu konunun her çocuğa göre değişeceğini düşünüyorum. Çocuğun yaşı, aile ortamı, zekâ durumu, yaşadığı çevre, gelenekler gibi faktörler etkilemektedir. Eğer aile sıkı bir aileyse çocuk söyleyemeyebilir.”

Öğ20: “Hayır söylemezler. Ebeveynler bu konularda öğrencileri kısıtladığı için söylemeleri durumunda ceza alacaklarını düşündüklerinde bilgilendirmeden kaçınıyorlar.”

Öğ6: “Söyleyeceklerini düşünmüyorum. Bazıları, yaşlarına uygun olmadığını bildikleri için saklama eğilimindedir. Velilerin tabletlerini ellerinden almaları, sosyal medyayı yasaklamaları gibi durumlarla karşılaşmak istemedikleri için bu durumları gizli tutuyorlar.”

Öğ2: “Anne ve babalara bu konuda bilgi vermiştim onlar da çok dikkatliydiler. Ben de dönem dönem sınıfta bu konuda çocukları bilgilendiriyorum onun için hiçbir sorun yaşandığını görmedim.”

Tablo 8 incelendiğinde sınıf öğretmenlerine siber zorbalığı yaşayan ya da siber zorbalığa tanık olan öğrencinin bu durumu bildirmesini sağlamanın yolu sorulduğunda en çok aile, öğretmen gibi çocuğun çevresinde olan kişilerin çocuğun güvenliğini sağlamasından geçtiğini vurgulamışlardır. Yine öğretmenler çocuklara siber zorbalık ile ilgili eğitim verilerek bu farkındalığın sağlandığında çocukların çekinmeden zorbalık durumlarını bildireceğini söylemişlerdir. Çocukların rehberlik servisi ile iş birliği yaparak bu gibi durumların korkulacak, çekinilecek bir durum olmadığının bilincine vardırılması da en fazla verilen üçüncü cevaptır.

Öğ17: “Bence burada aileye ve öğretmene güven çok önemlidir. Çocuğun aile ve öğretmene karşı bir güven duygusu yoksa anlaşılmayabilir. Aile ve öğretmen ile güvenilir bir ortadaysa rahatlıkla anlatabilir. Öğrencileri siber zorbalığa maruz kalmasını resimlerinden, davranışlarından, duygu ve düşüncelerinden anlayabilirim.”

Öğ5: “Yaş itibarıyla de çalıştığım çocukların davranışlarına duygularına doğrudan yansımaları oluyor. Örneğin duygusal olarak üzüntü yaşamaları artıyor, konuşma tarzları olumsuz etkileniyor. Bazen böyle durumlarda rehberlik servisine yönlendirme yaparak öğrencinin problemine daha hâkim oluyorum.”

Öğ16: “Bu konular üzerinde sohbet başlatır yaşantılarını dinlerim. Yargılayıcı olmadan dinlediğimde yaşantılarını paylaşıyorlar. Bu noktada çocuklara güven verebilmek çok önemli.”

Öğ13: “Çocuk ve aile konu ile ilgili kesinlikle eğitilmiş olmalı. Çocuğun davranışlarından ruhsal değişimlerinden fark edebiliriz. Aslında davranış değişikliği de çocuktan çocuğa farklılaşabiliyor. Örneğin siber zorbalığa uğrayan bir çocuk zorbalık yapan çocuğu örnek alarak onun gibi saldırgan davranırken bir başka çocuk korkarak içine kapanabiliyor. Burada öğretmen ve ailelerin dikkatli olması, bu konuda fikir sahibi olması gerekmektedir.”

Öğ7: “Normal davranışlarının rutini dışına çıkmaya başlaması, içine kapanıp susması, beklenmedik davranışlar içinde olması gibi hallerinden fark ederim. Çocukların oynadıkların oyunlarında büründüğü kişilikler, resimlerde çizdiği karakterler siber zorbalığı anlamamız için yol gösterici olabilir.”

Sınıf öğretmenlerine sorulan öğrencilerin akranlarına sosyal medya üzerinden siber zorbalıkta bulunup bulunmadıklarına yönelik görüşleri sorulduğunda cevaplar yakınlık göstermiştir. “Evet” cevabı veren öğretmenler daha çok fiziksel özelliklerle dalga geçilerek, oyunda aşağılanarak ve kötü mesajlar içeren içerikler göndererek bu zorbalığı yaptıkları görüşünderken “Hayır” cevabı veren öğretmenlerin de öğrencilerinin yaşlarının küçük olduğundan daha çok siber zorbalığa uğrayan tarafın olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin verdiği bazı cevaplar şöyledir.

Öğ18: “Ne kadar bilgi versem de öğrencilerimin siber zorbalığı yaptığını düşünüyorum. Genellikle bir öğrenci diğer öğrenciyi bir şeyi kötü yaptığı için alaycı bir tavırdan aşağılayıcı laflar söyleyebiliyor. Bu oynadığı oyunda daha çok karşımıza çıkıyor. Neredeyse hemen her gün böyle şikayetler alıyorum.”

Öğ14: “Evet düşünüyorum. Örneğin fotoğrafını paylaşan bir öğrencinin bir arkadaşının yorum attığını ve onun fiziksel görünüşünü kötüleyecek yorumlar yazdığını söylemişti. Hatta bu olaydan sonra dersimin bir kısmını bu konuya ayırdım ancak daha detaylı ele almam gerektiğinin farkındayım.”

Öğ7: “Ödevi anlamayan bir arkadaşlarına WhatsApp üzerinden hakaret boyutuna varan konuşmalara bizzat şahit oldum. Daha sonra veli toplantısında bunun uyarısını yaptım. Maalesef orada oyunlarda ve kendi aralarında konuşmalarında daha fazla bu durumun olduğunu öğrendim. Veliler ile ortak hareket etmeye çalıştık ama öğrencilerin hayatına uzaktan bir yere kadar müdahale edebiliyorum. Burada asıl kontrol merkezi aile olmalıdır.”

Öğ10: “İnternet üzerinden yaptıklarını görmedim ama sosyal medyada gördüklerini yüz yüze davranışlarda kesinlikle yansıtıyorlar.”

Öğ2: “Basından ve çevremizdeki diğer örneklerden gördüğümüz kadarıyla böyle şeyler yaşıyor ama benim sınıfımda ve okulundaki sınıflarda böyle bir şeylerin yaşandığını hiç tanık olmadım. Bu benim için aslında mutluluk verici bir durum.”

Öğ16: “Hayır kesinlikle düşünmüyorum. Öğrencilerimin yaşı siber zorbalık yapmak için oldukça küçük. Zaten internet kullanımlarının aile gözetiminde olmasına ekstra özen gösteriyorum.”

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin siber zorbalık yaptığında bunu fark etme yollarına ilişkin cevapları incelendiğinde bunu anlama yollarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak genel kanı öğrencilerin davranışlarının değişiklik gösterdiği, öğrencilerin günlük rutin davranışlarının dışına çıkarak daha saldırganlaştığı, arkadaşlarına zorbalık yaptığı bu doğrultuda da arkadaşlarından gelen şikayetlerin artması yönünde olduğudur. Diğer en çok verilen cevap ise öğretmen kendisinin bunu anlayabileceğini düşünmediği şeklindedir. Verilen cevaplardan bazıları şöyledir:

Öğ12: “Davranış değişikliği olur. Daha önce sergilemediği bir davranışı ortaya çıkar. Bu durum öğretmene kısa zamanda yansiyorsa ekran karşısında denetimsiz ve tek başına kaldığında daha sert davranışlar göstermesi muhtemeldir olarak yorumlarım.”

Öğ3: “Sosyal medyadaki zorbalık dilini günlük hayatta kullanmaları beni siber zorbalık yaptıkları konusunda düşündürür. Çünkü izlenimlerime göre günlük hayatta kaba söz ve davranışları olan çocuk internet ortamında daha rahat olduğu için şiddetini artırarak orada da bunu sürdürmektedir.”

Öğ10: “Sivil hayatta yapan çocuğun siber ortamda da bu davranışları yaptığını düşünüyorum. Yüz yüze ortamda akranlarından şikâyet gelen çocuğun bunu çevrimiçi ortamda da aynı kişilere uyguladığına şahit oldum. Çocuğun hal ve hareketleri her şey için bir ipucu niteliğindedir.”

Öğ7: “Siber zorbalığı anlamak oldukça zordur. Okulda oldukça terbiyeli olan öğrencilerimin internet ortamında ettiği küfürleri duyduğumda çok şaşırmıştım. Çocuğun

öğretmene, aileye tavrı ile internet ortamındaki tavrı farklı olabiliyor. Bundan dolayı siber zorbalığı anlamam çok mümkün olduğunu düşünmüyorum.”

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinden siber zorbalıkta bulunma olaylarının bahsedilmesine yönelik cevaplar aşağıdaki gibidir:

Öğ15: *“Öğrencim Youtube üzerinden yaşadığı olumsuz bir durumdan bahsetmişti. YouTube üzerinde kullanıcı ayarları hakkında bilgilendirmede bulundum. Velilere de bu konuda bilgilendirme yaptım.”*

Öğ9: *“Öğrenci WhatsApp gruplarında olan bir durumu sınıfın başka öğrencileri anlatmıştı. Hemen aileleri ile bir veli toplantısı planlayarak bu durumdan onları da haberdar ettim. Öğrencilerin öğretmenin olmadığı bir grup kurmasını kesinlikle yasakladım ailelerden de bunun takibini yapmasını rica ettim.”*

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma nedenlerine ve bulunulan zorbalık davranışlarının sonuçlarına yönelik bulgular aşağıdaki gibidir:

Öğ18: *“Bence kimliğinin deşifre olamayacağı düşüncesine kapılmasıdır. Bunun yanında kişisel bilgilerinin karşısındaki insana belirtilmediği için rahatlıkla her olumsuz durumu yansıtabilir. Çocuk karşısındaki kişi karşısında güçlü gördükçe bu hareketlerinin de devamını getirmektedir.”*

Öğ11: *“Üstün olma çabası diyebilirim, kendine ön plana çıkarma olabilir. Kıskanılan birini dibe geçme de olabilir. Bu durum genellikle benmerkezci büyütülmüş çocuklarda görülmektedir. Arkadaşının kendinden herhangi bir konuda biraz daha ön planda olması böyle çocukları harekete geçirerek çevrimiçi ortamlarda zorbalık yapmaya itebiliyor.”*

Öğ6: *“Son yıllarda popüler olan bazı sosyal medya fenomenlerinin şatafatlı hayatları, özendirici yaşam tarzları öğrencileri kendilerine hayran bırakarak onları kendilerine rol model almasını sağlamıştır. Bu fenomenlerin kendince buldukları kelimeleri diğer arkadaşlarına hakaret ederek söylemesi bu kişilerin olumsuz davranışları pekiştirdiğini göstermektedir.”*

Öğ20: “Şahit olduğum siber zorbalık durumu kız öğrencilerim ve erkek öğrencilerim arasında sene boyunca devam etti. Kız öğrencilerim erkek öğrencilerimle kendi aralarında dedikodu yaparken erkek öğrencilerim de kız öğrencilerime değişik yakıştırmalar yaparak onlarla dalga geçmişler. Devamlı olay üzerinde dursam da sene boyu ara ara bu konu ile ilgili şikayetler gelmeye devam etti.”

Öğ1: “Sonuçlara kısa süreli baktığımızda tartışmalar, arkadaşlarından soyutlanma olarak karşımıza çıkıyor ancak geniş boyutlu düşününce çevresinde de sosyal yönü gelişmeyen, çevresinde gücü yettiği kişilerden sinirini çıkaran çocuklar olarak yetişiyorlar.”

Öğ14: “Öğrenci korku, aşağılanma gibi duygulardan dolayı büyük sıkıntı içine girer. Derdini anlatamayan öğrenci için derslerinde başarısızlık başlar okula gelmek istemez psikolojik travmalar yaşayabilir. Evde ailesine okulda öğretmen ve arkadaşlarına yalan söylemesi de oldukça muhtemeldir.”

Öğ16: “Karşısındaki kişi tarafından sürekli olarak zorbalığa uğrayan çocuk gittikçe içine kapanık olan, özgüveni az olan, gururu zedelenmiş bir çocuk olarak hayatına devam etmek zorunda kalmaktadır. Rezil olma korkusuyla düşüncelerini paylaşamadığından dolayı çevresi ile de ilişkilerini sağlam temellere oturtarak oluşturmazlar. Bu durumda hayatları boyunca kendi içinde eziklik-üstünlük savaşı vermesine sebep olmaktadır.”

Öğ5: “Siber zorbalığın çeşidine bağlı olarak bazı durumlarda çocukların intihara kalkıştığı gerek sosyal medyada gerek basında karşımıza çıkmaktadır. Örneğin en çok kız çocuklarımızda görülmektedir. Çocuğumuzu kandıran zorba elde ettiği kişisel bilgi, fotoğraf vb. verileri ailesine yollamak, etrafa yaymak, dedikodu çıkarmak gibi tehditlerle çocuğumuzu zor duruma sokmaktadır. Bu durumu ailesine ya da çevresine anlatamayan çocuk intiharı son çare olarak görmektedir.”

4.2.3. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalıkla ilgili etkinliklerine ilişkin görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalıkla ilgili etkinliklere ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla “Siber zorbalık konusunda öğrencilerinizle çalışma yaptınız mı?

Yaptıysanız katkısı oldu mu?” sorusu sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler Tablo9’da verilmiştir.

Tablo 9

Siber Zorbalık Konusunda Öğretmenler Tarafından Öğrencilere Çalışma Yapılıp Yapılmadığı İlişkin Cevaplara Ait Bulgular

Çalışma Yaptım/Yapmadım	f
Evet çalışma yaptım.	6
Hayır çalışma yapmadım.	9
Rehberlik servisi yaptı.	5

Sınıf öğretmenlerinin çalışma yapma durumlarına yönelik cevapları aşağıdaki gibidir:

Öğ13: “İkinci sınıftan beri bu konuyu her iki ayda üç ayda bir işliyorum. Onun için de hiçbir sorun yaşamadım. Öğrencilerimi bu konuda dikkatli davranmaya teşvik ediyorum.”

Öğ5: “Rehberlik servisi bu konuda çalışma yapıyor ve bu tarz durumlarla karşılamama nedenim yapılan bu çalışmalar diye düşünüyorum.”

4.2.4. Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla “Öğrencilerinizin siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?”, “Okullar/öğretmenler bu tür olaylarla karşılaştıklarında ne yapabilirler?”, “Siber zorbalıkla ilgili ebeveynlerle ne tür bir iş birliği yapılabileceğini düşünüyorsunuz?” soruları sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen veriler Tablo10’da verilmiştir.

Tablo 10

Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Görüşlerine Yönelik Bulgular

Zorbalığı Önleme Yolları	f
Uygulanabilir filtreler	5
Aile ile paylaşım	8
Eğitim	7

Tablo 10 (Devam) Sınıf Öğretmenlerinin Siber Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Görüşlerine Yönelik Bulgular

Okulların/öğretmenlerin siber zorbalık olaylarında neler yapılabileceğine ilişkin görüşlerine	f
Veli-Öğretmen-Öğrenci İş Birliği	9
Uzman Danışman Desteği	9
Emniyet Desteği	2
Ebeveyn iş birliğine ait görüşler	f
Sosyal medya/teknolojik alet kısıtlaması	11
Veli eğitimi	9
Davranışları Engellemek İçin Eğitim Programı İçeriğine Yönelik Görüşler	f
Rehberlik merkezli	3
Öğretmenlere yönelik eğitim	7
Ahlak derslerine ağırlık	2
Tüm derslere entegre	8

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalık olaylarında neler yapılabileceğine yönelik görüşleri kapsamında Tablo 10 incelendiğinde okulların, öğretmenlerin ve en çok veli-öğretmen-öğrenci iş birliği olabileceği vurgulanırken, aynı sayıda bir başka cevap ise uzman danışman desteği alınması gerektiği olmuştur. Öğrencilerin veli ve öğretmenlerin desteğiyle bilinçlendirme yapılması esas alınmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

Öğ4: “Sosyal medyayı ebeveyn gözetiminde kullanmak onları bu konuda kısıtlayacağından siber zorbalığın yapılmayacağını düşünüyorlar. Ayrıca bir olay olduğunda aileleriyle paylaşmak, ailelerin bir daha bu çeşit bir olayın gelmesini engelleyeceğini söylemektedirler.”

Öğ19: “Sosyal medyayı kullanırken olumsuz bir durumda sosyal medyaların kapatılması gibi uygulamaların gelmesi siber zorbalığı büyük oradan azaltacağını düşünmektedirler. Öğrendiğim kadarıyla oyunlarda küfredildiğinde kullanıcı bir süre oyuna alınmıyor aynı zamanda da oyun özelliklerine kısıtlama getiriyormuş. Bu durum orada küfredilme oranını azaltmış. Öğrenciler bu gibi uygulamaların her yere gelmesi gerektiğini belirtmektedir.”

Öğ17: “Veli iş birliği ile öğrenci en az zarar görecektir şekilde uzman desteği almak veya yönlendirmek gereklidir. İlgili birimlere şikâyetle bulunmak atlanmamalıdır.”

Öğ8: “Eğer siber zorbalık yapan kendi okulumuzdan başka bir öğrenci ise onun öğretmeni gerekirse velisini çağırarak bu konunun özüne inmesini sağlarım. Öğrencinin uyarılması ve bir daha yapmaması gerektiği ile ilgili ciddi önlemler alınmasını sağlarım. Bunun için öğrencinin rehberlik servisiyle düzenli görüşmesini rica ederim. Eğer siber zorbalık tanımadığımız uzak kişiler tarafından yapılıyorsa ve öğrenci bunu itiraf etmişse bunun için yine aile bilgilendirilmeli ve yasal yollara başvurularak yapan kişinin takibi yapılmalıdır. Öğrenci ortamlardan uzaklaştırılmalıdır.”

Öğ13: “Rehberlik servisiyle aile iş birliği içinde çalışmalıdır. Gerekli tedbirler öğretmen ve idareciler tarafından alındığında sürece göre ilgili mekanizmalar harekete geçirilmelidir. Veli akademileri düzenlenerek ailelere sosyal medya, çevrimiçi ortam bilgilendirmeleri yapılmalı gerekirse aileler de yaşlarına uygun sanal ortamlara yönlendirilerek bir çalışma yapılabilir.”

Tablo10 incelendiğinde ebeveyn iş birliğine ait görüşlere verilen cevapların iki seçenek arasında yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Öğretmenler tarafından öncelikle öğrencilerin telefon, tablet vb. elektronik aygıtlarına kullanım kısıtlaması getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çocukların interneti kontrolsüz kullanımının ancak veli iş birliği ile olabileceği belirtilmektedir. Diğer bir husus ise velilerin kesinlikle bu konu hakkında eğitim alması gerektiğidir.

Sınıf öğretmenlerinin ebeveynlerle yapılabilecek iş birliklerine yönelik cevapları aşağıdaki gibidir:

Öğ3: “Ebeveyn öncelikle siber zorbalık hakkında bilgilendirilmelidir. Çünkü ebeveyn öğrenciyi daha iyi denetler. Doğru bilgilerle öğrenciyi aydınlatır, empati kurmasını sağlar. Aynı zamanda internetini denetler, sınırsız bir internet izni vermez.”

Öğ8: “Açıkçası sosyal medya kullanımı azaltılabilir. Bunun için ailelerin çocuklarıyla birlikte sosyal aktiviteler yapması gerekir. Çocukların aileleriyle güvenli bir bağ kurmaları gerektiğini belirtmemiz gerekir.”

Öğ17: “Sınır koyma, sanal ortamları kişiselleştirme, uygun sitelere yönlendirme gibi konularda iş birliği içinde olunmalıdır. Veli bu noktada bu konuları bilmelidir ki çocuklarının kandırmalarına maruz kalmassınlar.”

Sınıf öğretmenlerinin nasıl bir eğitim programının gençleri, çocukları, yetişkinleri siber zorbalıktan koruyabileceğine ilişkin cevapları aşağıda verilmiştir:

Öğ19: “Bu konuda rehber öğretmenleri iş birliği yapılması gerektiğini düşünüyorum. Öncelikle onların içinde yaşadıkları öfkeyi dışarı çıkarabilmek için ve öfkenin neden olduğunu tespit etmek gerekir. Siber zorbalık aslında öğrencinin içerisinde yaşadığı sıkıntıları yansıttığını düşünüyorum. Bundan dolayı öğrencilerle güvenli bir bağ kurulması gerektiğini düşünüyorum.”

Öğ7: “Aslında programdan önce bu konuda bilinçli eğitimli öğretmenler sayesinde korunabileceğini düşünüyorum. Günümüzde teknolojinin eğitimle iç içe olmasına karşın derslerinde hala bu konuya değinmeyen öğretmenlerimiz mevcut. Çocuklar küçük yaşta internet okuryazarı olarak yetiştirmek zorunda olduğumuzu düşünüyorum. İnterneti hayatımızdan çıkaramıyorsak onu doğru şekilde kullanmayı öğrenmemiz gereklidir.”

Öğ11: “Erdemleri ve ahlaki gelişimleri ön planda tutacak, yaşlarına uygun sitelerden veya uygulamalardan başlayarak nasıl kullanılması gerektiğini öğretecek, zorbalıkların nasıl sonuçlar doğuracağını bilinçlendirecek dersler eklenebilir, hayat bilgisi, sosyal bilgiler derslerine konular eklenebilir.”

Öğ4: “Hayat bilgisi, Türkçe derslerinde konuların okuma parçalarının birçok yerine serpiştirilebilir. Özellikle bu konu her ders içine dahil edilebilir. Türkçe de siber zorbalık ile ilgili şiir yazdırılırken resim dersinde bu konu hakkında bir çizim istenebilir. Öğretmenler özellikle bilgilendirip bu konuda çocuklara sürekli uyarı yapılmasını ve böylece gündemde tutulması sağlanabilir.”

4.3. Velilerin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular

Araştırmanın katılımcıları olan velilerin siber zorbalıkla ilgili genel görüşleri, velilerin çocuklarının siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına

ilişkin görüşleri ve siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri olmak üzere üç alt temada toplanmıştır. Bu temalara ilişkin bulgular Tablo 11, Tablo 12 ve Tablo 13'te açıklanmıştır.

4.3.1. Velilerin siber zorbalığa ilişkin genel görüşlerine yönelik bulgular

Velilerin siber zorbalıkla ilgili genel görüşlerini belirlemek amacıyla “Siber zorbalıkla ilgili ne düşünüyorsunuz?”, “Çocuğunuz sosyal medya araçlarını sıklıkla kullandıklarını düşünüyor musunuz?”, “Çocuğunuzun siber zorbalık olaylarını bildirmelerini sağlamanın en iyi yolunun ne olduğunu düşünüyorsunuz?”, “Çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldıklarını nasıl anlıyorsunuz? /fark edersiniz?”, “Çocuğunuz hiç siber zorbalık olaylarından bahsetti mi? Bu durum karşısında tepkiniz ne oldu?” şeklinde sorular sorulmuştur. Velilerin bu sorulara verdikleri yanıtlar Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11

Velilerin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular

Siber Zorbalık Nedir?	f
İnternetteki hakaret içerikli sözler	6
Birbirlerine karşı şiddet uygulamaları	7
Bilmiyorum	7
Velilere Göre Çocuğun Sosyal Medya Araçlarını Kullanma Sıklığı	f
1 saatten az	7
1-2 saat	6
2-5 saat	4
5 saatten fazla	3
Sosyal Medya Kullanma Durumları	f
Evet	13
Hayır	7
Velilere Göre Çocukların Siber Zorbalık Davranış Nedenleri	f
Çevrimiçi ortamda arkadaş kısıtlamasının olmaması	10
İnternette geçirilen sürenin takibini yapamamak	9
Çocuklara ahlaki duyguların kazandırılmaması	1
Siber Zorbalığı Bildirmenin Yolları	f
Güven verme	18
Öğretmen aracılığı ile	2
Fark Etme Yolları	f
Davranışlarının değişmesinden anlarım	14

Tablo 11 (Devam) Velilerin Siber Zorbalığa İlişkin Genel Görüşlerine Yönelik Bulgular

Kendi bana söyler öyle fark ederim	4
Derslerdeki başarısına bakarım	2
Çocuğun Siber Zorbalık Olaylarından Bahsetme Durumları	f
Bahsetti	14
Bahsetmedi	6

Velilerin siber zorbalığın ne olduğuna ilişkin görüşlerinin hakaret ve şiddet üzerine yoğunlaştığı ya da bilmedikleri görülürken, çocukların sosyal medyayı kullandıkları ve çocuklarının siber zorbalığa uğradıklarını davranışlarından anlayacaklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Velilere siber zorbalığın neler olduğuna yönelik görüşleri aşağıda sunulmuştur.

V1: *“İnternet ortamında edilen hakaret içerikli sözler olarak tanımlayabilir.”*

V5: *“Bilgisayarda oynanan oyunlarda çocukların birbirine küfür içerikli sözler söylemesidir.”*

V12: *“İnternette çocukların yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşması ve bazı kötü niyetli insanların çocuklara istemedikleri kötü şekilde davranmalarındır.”*

V17: *“Çocukların birbirlerinin canını acıtacak davranışlarıdır diyebilirim.”*

V2: *“Çocukların birbirlerine karşı zorbalık yaptığını biliyorum. Ama siber zorbalık da bunun içerisinde mi bilmiyorum.”*

Velilerin çocuklarının sosyal medya araçlarını kullanma sıklığına yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

V3: *“Çocuğuma günlük 1 saat süre koyuyorum. Okuldaki ödevleri bittikten sonra süre tutarak veriyorum.”*

V19: *“Çalıştığım için çocuğumun ne kadar sosyal medyayı kullandığını bilmiyorum. Ama teknoloji bağımlısı oldu iyice. Bundan dolayı 5 saatten fazla olduğunu düşünüyorum.”*

Velilerin çocuklarının sosyal medya araçlarını kullanma durumlarına yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

V8: “Çocuğumu ne kadar sosyal medyadan uzak tutmaya çalışsam da olması gerekenden fazla zaman geçirdiğini düşünüyorum. Hatta bu konu hakkında sınıf öğretmeninden de çocuğumla görüşmesini talep ettim.”

V9: “Çocuğumun derslerde başarısının düşmeye başlaması üzerine sebeplerine baktığımda sosyal medyada fazla zaman geçirdiğini fark ettim. Yeni bir sosyal medya hesabı açmıştı. Oraya devamlı fotoğraf koymak için her yerde resim çekmeye başladı. Gelen beğenilerle çok ilgilendiğini fark ettim.”

V17: “Çocuğumun sosyal medyada vakit geçirmesi benim gözetimim altındadır. Fazla vakit geçirmesine izin vermiyorum.”

V20: “Çocuğum sosyal medyada fazla zaman harcamaz. Günlük ödevlerini, ders tekrarlarını yaptıktan, kitap okumasını gerçekleştirdikten sonra sosyal medyaya girmesi için izin veririm.”

Velilerin çocukların siber zorbalık davranış nedenlerine yönelik genel görüşleri aşağıda verilmiştir:

V1: “Çocuğumun internette kimlerle konuştuğunu, oyun oynadığını bilmiyorum. Orada nasıl konuştuğunu da bilmiyorum. Orada rahat konuşabilmek çocuklara cesaret veriyor olabilir.”

V20: “Çocuklar saygı, sevgi gibi şeyleri bilmedikçe internette de rahatça küfredebiliyorlar. Önce çocuğun saygıyı öğrenmesi gerekir. Burada ailelere büyük görev düşüyor.”

Tablo11 incelendiğinde velilerin çocuğunun siber zorbalık olaylarını bildirmesinde en önemli faktörün güven duygusu fikri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Veliler güven duygusunu verdikten sonra çocuğun bu tür olayları gizlemeyeceğini düşünmektedir. Bazı veliler ise öğretmenlerin öğrencilerle yakın ilişkisinin siber zorbalık olaylarını onlara söylemesinin daha kolay olacağını düşünmektedir.

V7: “Çocuğuma ne olursa olsun bana söylemesi gerektiğini devamlı söylerim. Gizli kalan her şeyin hem kendisi için hem de öğrenince benim için daha sıkıntılı olacağını bilir. Hem okulda hem internette yaşadığı olaylardan bilgim olur. Çocuğa güven duygusunu verdikten sonra saklayacağı bir şey olmaması gerektiğini anlar.”

V15: “Çocuktur bu, asla benim çocuğum yapmaz demem. Ama yaptığı şeyi bana söylediğinde ona kızmayacağını bilir. Çözümü için beraber fikir alışverişi yaparız. İstemediğimiz birkaç olay başımıza geldi ancak sınıf öğretmeniyle çözdük.”

V16: “Çocuğum sınıf öğretmenini çok seviyor. Bir olay olduğunda genelde sınıf öğretmeninden öğreniyorum. Siber zorbalıkla karşılaşırsa öğretmenimize söyleyeceğine eminim.”

Tablo11 incelendiğinde veliler çocuğunun siber zorbalığa maruz kalmasını genel olarak davranışları değişirse anlayacağını belirtmişlerdir. Çocuğunun korkuyla içine kapanacağını düşünen veliler bundan şüpheleneceğini söylemişlerdir. Her velinin çocuğunu tanıması, rutin davranışlarına hâkim olması çocuğunda birtakım değişiklikler olduğunda bazı şeyler için ipucu oluşturabileceğini vurgulamışlardır. Bazı veliler çocuğunun siber zorbalıkla karşılaştığında hemen ona kendisinin söyleyeceğini bundan sebep kendisinin fark etmesine fırsat kalmayacağını anlatmışlardır. Kimi veliler ise çocuğunun stres durumlarında derslerindeki başarısının düştüğünü böyle bir durum olduğunda nedenlerini araştırdığında siber zorbalıktan kaynaklı ise bunu bulabileceğini söylemiştir.

V13: “Çocuğum bizimle iletişimi yüksek olan bir çocuk. Bir sıkıntısı olduğunda da odasından çıkmaz, içine kapanır. Böyle durumlarda mutlaka bir şey olduğunu biliriz hemen nedenini öğrenmeye çalışırız.”

V3: “Çocuğum iyisiyle kötüsüyle yanında olduğumu bilir. Hatalarını bana söylemekten çekinmez. Benim anlamama fırsat vermeden kendi gelir bana anlatır.”

Velilere sorulan altıncı soru olan “Çocuğunuz hiç siber zorbalık olaylarından bahsetti mi? Bu durum karşısında tepkiniz ne oldu?” sorularına cevapları aşağıda verilmiştir.

V18: *“Hayır çocuğum böyle bir durumdan hiç bahsetmedi. Eğer anlatsaydı da onu dinlerdim. Olayda kim suçlu kim değil ona bakar çözüm yolu arardım.”*

V11: *“Çocuğum siber zorbalığa uğradığını bana anlattı. Derslerinde başarılı bir çocuğum var. Ancak sınıfındaki birkaç arkadaşı inek resminin üzerine kızımın kafasını koyarak internette paylaşmışlar. Bunu gören kızım günlerce ağladı. Ben durumu öğrendiğimde hemen sınıf öğretmeni ile konuşmaya gittim. İlk önce sınıf öğretmeni sınıfla bir görüşme gerçekleştirdi daha sonra da rehber öğretmeni çocuklarla konuştu.”*

V14: *“Çocuğuma bilgisayarı yeni aldık. İnternette arkadaşları ortak oyun oynuyormuş. Oğlum da girmek istedi, izin verdik. Daha sonra çocuğumun çok geçmeden bilgisayarı kapatıp yattığını gördüm. Sorduğumda yoruldu dedi üstelemedim. Ancak sonra arkadaşları ile oynamaması dikkatimi çekti. Sorduğumda oyunu bilmediği için dalga geçtiklerini söyledi. Öğrencilerin ailelerini tanıyordum. Aileleriyle konuştum. Sınıf öğretmenimizi de bilgilendirdim. Veli toplantısında sınıf öğretmenimiz bu konu üzerinde durdu.”*

Velilerin çocuklarının siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşlerine yönelik bulgular

Araştırmanın katılımcıları olan velilerin çocuklarının siber zorbalığa uğrama ve siber zorbalıkta bulunma durumlarına ilişkin görüşlerinin belirlemek amacıyla “Çocuğunuzun sosyal medya araçlarını kullanırken siber zorbalığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz? Sizce en çok hangi ortamlarda?”, “Çocuğunuzun akranlarına sosyal medya üzerinden siber zorbalıkta bulunduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz?”, “Çocuğunuzun siber zorbalığa uğradığını fark ederseniz nasıl bir yol izlersiniz?” soruları sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen verilen Tablo12’de verilmiştir.

Tablo12

Velilerin Çocuklarının Siber Zorbalığa Uğrama ve Siber Zorbalıkta Bulunma Durumlarına İlişkin Görüşlerine Yönelik Bulgular

Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumları	f
Evet	6
Hayır	14
Çocuğun Siber Zorbalıkta Bulunma Durumları	f
Evet	0
Hayır	20
Çocuğun Siber Zorbalığa Uğrama Durumunda Velinin İzleyeceği Yollar	f
Öğretmeniyle görüşürüm	9
Profesyonel destek alırım	4
Sosyal medyayla bağlantısını keserim	4
Emniyet birimlerine başvururum	3

Velilerin çocukların siber zorbalığa maruz kalma durumlarına yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

V11: “Çocuğum kesinlikle siber zorbalığa maruz kalıyor. Paylaştığı fotoğraflarda kilosuyla ilgili dalga geçen arkadaşları oldu. Velileriyle görüşsem de kızım artık fotoğraf atmak istemiyor. Devamlı zayıflama videoları izlemeye başladı.”

V2: “Çocuğum benim onay verdiğim kanalları ve hesapları takip ediyor. Aralıklarla da benden habersiz takip ettiği kişiler var mı diye kontrol ediyorum. Siber zorbalığa uğradığını düşünmüyorum.”

Velilerin çocuklarının siber zorbalıkta bulunma durumlarına yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir:

V3: “Çocuğumu devamlı ahlaklı davranışlarda bulunmasını söylerim. Asla yaptığını düşünmüyorum.”

V20: “Oğlum arkadaşlarına her zaman düzgün davranır. Siber zorbalıkta bulunmadığına eminim.”

Tablo12 incelendiğinde çocuğun siber zorbalığa uğrama durumunda velinin izleyeceği yollar hakkında velilerden alınan cevaplar daha çok çocuğun sınıf öğretmeniyle görüşmesi etrafında şekillenmiştir. Sınıf öğretmeni dışında çocuğuna profesyonel destek alacağını söyleyen veliler de bulunmaktadır. Kimileri ise böyle bir zorbalık durumunda özellikle tanımıyorsa ya da siber zorbalığın devam ettiğini düşünmesine yol açan olaylar olursa sosyal medyadan tamamen çocuğunu uzaklaştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Az sayıdaki veli ise emniyet birimlerine olayı taşıyabileceğini söylemişlerdir.

V6: *“Hemen sınıf öğretmeniyle görüşürüm. Eğer sınıftan ya da okuldansa kendisinin müdahale etmesini beklerim. Değilse nasıl bir yol izlemem gerektiğine dair bilgi alırım.”*

V19: *“Okul rehberlik öğretmenine danışarak çocuğum için ne yapmam gerektiğini öğrenirim. Kendisinin de çocuğumla ilgilenmesini isteyerek diğer önerilerini de yerine getiririm.”*

V14: *“Zorbalık yapan kişiyi tanıyorsam kendisi ve ailesiyle görüşürüm. Bu olayın nedenlerini araştırırım. Tanımıyorsam çocuğuma o kişiyi her yerden engelletirim. Eğer devam ederse çocuğumum tüm sosyal medya hesaplarını kapattırarak hepsinden uzaklaşmasını sağlarım.”*

V10: *“Direkt emniyet birimlerine giderim. Aslında devletimiz bunlarla ilgili yasalar koymuş. Biz hep emniyete başvurmak için büyük olayların gerçekleşmesini bekleriz. Oysa ilk olayda gitsek belki de bu kişiler korkacak ve bu zorbalık eylemlerini sürdürmeyecek. Bu konuda devletimize güvenmeliyiz.”*

4.3.2. Velilerin siber zorbalığın önlenmesine yönelik görüşleri

Velilerin siber zorbalığın önlenmesine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla “Siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?”, “Çocuğunuzu zorbalıklardan korumak için ne yapmalısınız?”, “Çocuğunuzu zorba olmaktan korumak için ne yapmalısınız?” soruları sorulmuştur. Bu doğrultuda elde edilen verilen Tablo13’te verilmiştir.

Tablo13*Siber Zorbalık Davranışlarının Önlenmesine İlişkin Görüş Bulguları*

Siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin görüşler	f
Emniyet birimleri aktif rol almalıdır.	4
Çocuklarla aile içinde iletişim halinde olunmalıdır.	13
Çocuklarda empati duygusu geliştirilmelidir.	3
Zorbalıktan Korumak İçin Yapılabilecekler	f
Sınırlı ve gözetim internet kullanımı olmalıdır.	9
Çocuğa güven duygusu verilmelidir.	6
Sosyal medya hiç kullandırılmamalıdır.	4
Okullarda eğitim verilmelidir.	1
Çocuğun Zorba Olmaması İçin Yapılabilecekler	f
Ebeveyn-çocuk ilişkisi kuvvetlendirilmeli	6
Okullarda eğitim verilmelidir.	5
Temel ahlaki bilgiler çocuklara kazandırılmalıdır.	9

Tablo 13 incelendiğinde siber zorbalık davranışlarının önlenmesine yönelik cevaplarda en çok çocukların aile içinde iletişiminin kesilmemesi gerektiği görülmektedir. Olumlu bağlanma çocuğun internet ortamında gereğinden fazla vakit geçirme ihtiyacını ortadan kaldıracaktır. Aile ortamında doyum sağlayan çocuk sosyal medyada farklı heyecanlar peşinde koşmayacaktır. Diğer bir cevap emniyet birimlerinin aktif rol alarak çocuklara, velilere yönelik eğitim vermeleri yönündedir. Emniyet birimlerinin okullarda vereceği bir eğitim çocukların gözünde bu durumun gerçekten suç olduğu kanısını oturtacaktır. Aynı zamanda veliler çocuklarda empati duygusunun da geliştirilmesi siber zorbalık davranışlarının azaltılmasında önemli olduğunu düşünmektedir. Ben böyle yapıyorum ama bana yapılsa nasıl hissederim düşüncesi yerleşen bir çocuk bilinçli olarak hiçbir siber zorba davranışta bulunmayacaktır.

V7: “Çocuğun anne baba ile iletişimi çok önemlidir. Evde aile baskısı gören ya da ilgi görmeyen çocuklar daha çok sosyal medyada vakit geçirerek etrafa saldırma eğiliminde oluyorlar.”

V2: “Çocuğun internette geçirdiği vakit aile tarafından kısıtlanması gerektiğini belirtmiştim. Ancak çocuğu internetin başından kaldırıp kendisi televizyon başına oturan veliler çocuğun hem günlük hayatta hem de internette zorbalık yapma olasılığının fazla

olduğunu bilmeliler. Ben ve ailem akşamları zekâ oyunları oynuyoruz, çocukların eğlenecikleri aktiviteler yapmaya çalışıyoruz. Böyle yapmadığımız zamanlar bir çocuğumun elinde tablet diğerinin elinde telefon görüyoruz maalesef.”

V20: *“Çocuklar emniyete mensup herhangi birinden çekiniyorlar. Bu durumu iyiye çevirmek aslında bu konuda çok kolay. Polis memurları okullarda bir ders saati eğitim vererek siber zorbalığın önüne geçmeyi kolaylaştırabilir. Emniyet mensuplarının bulunduğu kamu spotları çekilebilir. Hangi durumların suç, cezaları nelerdir gibi sorularla çocuklar için bilgilendirici çizgi filmler hazırlatılabilir”.*

Velilerin siber zorbalıktan korunmak için neler yapılabileceğine yönelik cevapları aşağıda verilmiştir:

V12: *“Çocuğumla bir birey olarak devamlı sohbet ediyorum. Onunla kaliteli zamanlar geçirerek iletişimimizin güven duygusuna bağlı olmasını sağlamaya çalışıyorum. Çocuğum genel olarak düzgün bir aile ortamında büyümekte. Karşılaştığı herhangi bir zorbalık durumu kendisinin de yadsıyacağı bir olay. Ailesinde devamlı bir bağırıtı olan, küfür, hakaret olan çocuk siber zorbalıkla karşılaştığında bunun kötü bir şey olduğunu anlamayabilir. Çocuğa normali öğretilmeli ki olmaması gereken durumlarda çocuk tepkisini koyabilsin.”*

V19: *“İnternette gereğinden fazla zaman geçiren çocuğun siber zorbalıkla karşılaşma ihtimali her zaman oluşacaktır. Bizim rızamız dışında kenarlarda beliren reklamlar dahi buna neden olmaktadır. Biz büyükler bile çoğu zaman istemediğimiz görsellere, videolara maruz kalıyoruz. Bunu engellemenin en iyi yolunun sınırlı ve gözetimli internet kullanımı olduğunu düşünmekteyim.”*

V5: *“Çocuğumun yaşı küçük olduğu için ona hiçbir sosyal medya hesabı açtırmadım. Karşısına çıkabileceği olayları anlayacak yaşa gelene kadar da izin vermeyi planlamıyorum. Arkadaşlarından hevesleniyor aslında. Böyle durumlarda da kendi hesaplarımda vakit geçirmesini sağlıyorum. Böylece kontrolü daha kolay oluyor.”*

Velilerin çocuğunu zorba olmaktan korumak için neler yapılabileceğine yönelik cevapları aşağıda verilmiştir:

V7: “Çocuğun ilk eğitimi her zaman ailede başlar. Çocuğuma öncelikle empati ve saygı duygusunu yerleştirmeye çalışıyorum. Bu temel kavramları çocuklar benimserse hayatlarında şiddete meyletmeyen bireyler olarak yetişeceklerdir. Bence en başta çocukların bu duyguları düzgün bir şekilde kavraması sağlanmalıdır.”

V3: “Zorba olmak ya da zorbalığa uğrayan taraf olmak fark etmeksizin siber zorbalığın en hassas noktasının ebeveyn-çocuk ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Çocuk ailesiyle güven dolu bir aile ortamında büyürse, kendisine saygı duyulduğunu hissederse her iki durumda da bir olay karşısında ailesinden çekinmeyecektir.”

5. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlara, sonuçların alanyazınla karşılaştırılmasıyla tartışma ve öneriler bölümüne yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Araştırmanın birinci amacı doğrultusunda ilkokul öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşleri incelendiğinde öğrencilerin siber zorbalık konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Siber zorbalıkla ilgili sınırlı bir bilgiye sahip olan öğrenciler aynı zamanda siber zorbalığın etkileri hakkında da gerekli bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa uğrama durumları karşılaştırıldığında öğrencilerin daha çok siber zorbalığa uğradıkları anlaşılmaktadır. Öğrencilerin siber zorbalığı en çok sosyal medya platformları üzerinden yaşadığına ve bu zorbalık türüne neredeyse her gün maruz kaldıklarına verilen cevaplar doğrultusunda ulaşılmıştır. Karşılaşılan siber zorbalık daha çok “dalga geçme” şeklinde karşılara çıkmaktadır. Bu durumlarda siber zorbalığın kendilerini nasıl etkilediğini ifade ederken en çok “üzüntü ve öfke” duygusuna hâkim oldukları görülmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zorbalığı bir başkasına bildirmenin zorbalığı önlemede etkili olmadığını düşündüğü ve buna bağlı olarak kimseye söylemediği anlaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci amacına yönelik sınıf öğretmenlerinin ilkokuldaki öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesine ilişkin sonuçlar şu şekildedir:

Sınıf öğretmenleri öğrencilerinin sosyal medyayı sıklıkla kullandığını ve her ne kadar kendilerini internette güvende hissetseler de çocukların çevrimiçi platformlarda siber zorbalığa maruz kaldıklarını düşündükleri görülmektedir. Öğretmenler aynı zamanda öğrencilerinin siber zorbalık yaptıklarına dair görüşlerini dile getirmişlerdir. Siber zorbalıkta bulunma nedenlerine en çok öğrencilerinin “kimlikleri gizleyebilme imkanı”nın bulunmasını sebep olarak belirtmişlerdir. Ne siber zorbalığa uğrama durumlarını ne de siber zorbalıkta bulunma durumlarını yetişkinlerine bilgilendirme yapmayacakları şeklinde görüşleri vardır. Öğrencilerin siber zorbalığı bildirmesinin en önemli yolunun güven duygusunu sağlamaktan geçtiğini vurgulamaktadırlar. Kendilerinin öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kaldıklarını anlamasının başlıca yolunun çocuğunun günlük hayattaki davranışlarında meydana gelen davranış değişiklikleri olduğuna yönelik

görüşleri hakimdir. Özellikle siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin özgüven problemi yaşadığını, içe kapanıklık hallerinin başladığını, korku ve kuşkucu hareketlerinin arttığını ya da tam tersi davranış bozukluğu, çeteleşme, kavga ve şiddet eğilimi gibi uç hareketlerde bulunduğunu belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında siber zorbalıkla ilgili çalışma yapmayanların çalışma yapanlara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın üçüncü amacı doğrultusunda ailelerin ilkokuldaki öğrencilerin siber zorbalıkta bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde velilerin büyük çoğunluğunun siber zorbalıkla ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadığı ya da sahip olunan bilginin zorbalık kavramıyla karıştırıldığı görülmüştür. Veliler çocuklarının siber zorbalığa maruz kalmadıklarını ifade etmişlerdir. En önemlisi de tüm veliler çocuklarının kesinlikle siber zorbalıkta bulunmadıklarını söylemişlerdir. Veliler de öğretmenlerin görüşleriyle ortak olarak siber zorbalığı fark etme yolunun davranış değişikliği meydana gelmesi olduğunu belirtmişlerdir. Çocuklarının siber zorbalığı kendilerine bildirmesinin ilk yolu güven duygusunun sağlam temellere dayandırılması olduğunu vurgulamışlardır. Siber zorbalığa uğramış olan çocukların velilerinin, bu durumlarda en etkili yolun öğretmen ile görüşme yaparak yapılabilecekler üzerinde bir yol haritası çizilmesinin doğru olacağının yaygın olarak vurgulandığı görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü amacı olan ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalmaya ve siber zorbalıkta bulunma davranışlarını etkileyen etmenlere ilişkin öğrenci, öğretmen ve ailelerin görüşlerine ilişkin görüşler şu şekildedir:

- *Öğrenci:* En yaygın görüş eğlence ya da şaka yapma amacıyla yapılan davranışlardır. Öğrencilerin alay etmek, dalga geçmek, olumsuz yorum yapmak gibi davranışların siber zorbalık kavramı kapsamına girdiğinin bilinmemesi bu tip davranışlara maruz kalma ve bu tip davranışlarda bulunmayı etkileyen durumlardan olduğu öğrenciler tarafından belirtilmiştir.
- *Öğretmen:* Sınıf öğretmenleri en çok ailelerin teknoloji kullanımını sınırlamada yetersiz kalmalarını, çocukların siber zorbalık yapma ya da siber zorbalığa uğrama ihtimalinin artmasına temel sebep olarak düşünmektedir. Bu düşünceye ek olarak öğretmenler çocukların çevrimiçi platformlarda gizli ve kolay bir şekilde güç sahibi olmayı tercih ettiklerini vurgulamışlardır.

- *Veli:* Aileler bu konuda sosyal medyada çocukların arkadaşlarına müdahale edemedikleri için zorbalığa hem maruz kalma hem de zorbalıkta bulunma durumlarının mümkün olduğunu bildirmişlerdir. Aynı zamanda çocukların internette geçirdiği sürenin takibini yapamamak bu tür davranışların oluşmasında etkilidir.

Araştırmanın beşinci amacı olan ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma durumlarını önlemeye ilişkin öğrenci, öğretmen ve ailelerin görüşlerine ilişkin görüşler şu şekildedir:

- *Öğrenci:* Zorbalığa maruz kalan kişilere, zorbalığı yapan kişinin engellenmesine yönelik önerilerde bulunulması en çok verilen cevaplar arasında bulunmaktadır. Öğrenciler siber zorbalığın önlenmesine yönelik en çok siber zorbalığı yapan kişiye, yapılan harekete göre interneti süreli ya da süresiz kullanım kısıtlaması verilmesi gerekmektedir şeklinde görüşlerini dile getirmişlerdir.
- *Öğretmen:* Sınıf öğretmenlerinin zorbalığı önleme yollarına yönelik görüşlerinde aile paylaşımının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Öğretmenlerin ve okulların bu konuda veli-öğretmen- öğrenci iş birliği içerisinde olarak ya da uzman danışman desteği alarak siber zorbalığın önüne geçilebileceğinin mümkün olabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Kapsamlı şekilde olumsuz davranışların engellenmesi, siber zorbalığın tüm derslerin içeriklerine entegre edilerek olabileceğini vurgulamışlardır. Ebeveynlerin ise bu noktada yapabileceklerinde çocuklarının sosyal medya ve teknolojik aletlerini kullanırken bir kısıtlama getirilmesi ve kontrol mekanizmasının devreye girerek olması gerektiğini söylemişlerdir.
- *Veli:* Veliler siber zorbalık davranışlarının önlenmesinde en önemli faktörün çocuklarla güven duygusunun hâkim olduğu bir aile içinde iletişim halinde bulunulması olduğunu dile getirmiştir. Veliler tarafından çocuklarını siber zorbalıktan korumak için öncelikle sınırlı ve gözetimli internet kullanımını sağlayarak yapılabileceği belirtilirken çocukların siber zorba olmaması için ise temel ahlaki bilgilerin hem evde hem de okullarda çocuklara sağlam temellere dayandırılarak kazandırılması ile mümkün olacağı ortak görüşler arasında en yaygındır.

5.2. Tartışma

Bu araştırma, ilkokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma ve bu tür davranışlarda bulunma durumlarını, öğrenci, öğretmen ve aile görüşleri ışığında ele almış ve bu bağlamda literatüre anlamlı katkılar sunmuştur. Araştırma bulguları, mevcut çalışmalarla uyumlu olmakla birlikte, özellikle farklı yaş gruplarını kapsaması bakımından özgün bir çerçeve ortaya koymaktadır. Literatürde siber zorbalıkla ilgili çalışmaların genellikle ortaokul öğrencileri (6,7 ve 8. sınıflar) üzerinde yoğunlaştığı görülmekte olup, bu çalışmada ise katılımcılar ilkokul öğrencilerinden (1,2,3 ve 4. sınıflar) seçilmiştir. Bu farklılık, daha küçük yaş gruplarında siber zorbalık konusunun incelenmesi açısından literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmuştur. Farklı yaş kitleleriyle çalışılsa da çocukların siber zorbalığa uğradıkları platformların ortak olduğu saptanmıştır.

Araştırma bulgularına göre, öğrenciler genellikle sosyal medya platformlarında küfür, hakaret, dalga geçme ve aşağılanma gibi davranışlara maruz kalmaktadır. Ancak bu davranışların etkilerini tam olarak fark edememeleri ve bunları zorbalık olarak tanımlayamamaları, çocukların siber zorbalık konusunda yeterince bilinçli olmadığını göstermektedir. Bu durum, çocukların olumsuz etkilerden korunma mekanizmalarının yetersizliğine işaret etmekte ve Kestel ve Akbıyık'ın (2016) çalışmalarıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca siber zorbalığın herhangi bir yaşta karşılaşılabilecek bir durum olduğu ancak teknolojik araçların kullanımı ve bu araçlarla geçirilen süreler arttıkça bu olasılığın yükseldiği belirlenmiştir. Özellikle yaş ilerledikçe cihaz kullanım sürelerinin artması, siber zorbalık riskini de artırmaktadır (Bak ve Eşidir, 2019).

Araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan çocukların genellikle üzüntü ve öfke duyguları yaşadığı, öfkelerini kontrol edemedikleri durumlarda ise benzer davranışlarda bulunarak bir tür misilleme davranışı sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu sonuç, siber zorbalığın yalnızca mağdurlarda değil, aynı zamanda faillerde de duygusal dengesizliklere yol açtığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, siber zorbalığın psikolojik, sosyal ve akademik alanlarda birçok olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, mağdur ya da fail olan çocukların içine kapanma, düşük özgüven, iletişim kurmada zorluk, akademik başarısızlık ve yoğun öfke gibi durumlarla karşı karşıya kaldıkları literatürdeki benzer çalışmalarla örtüşmektedir (Agnew, 1992) (Peker ve İskender, 2015).

Araştırmanın bir diğer bulgusu, ailelerin siber zorbalık kavramına ilişkin bilgi eksikliklerini ve çocuklarının bu tür durumlarla olan ilişkisini yeterince anlayamadıklarını ortaya koymuştur. Bu durumun temel sebeplerinden biri, ailelerin çocuklarının teknolojik aletlerle olan ilişkisini sınırlama ve kontrol etme konusundaki yetersizlikleridir. Çocuklar, herhangi bir olumsuz durumda ailelerinden teknolojik kısıtlama görme endişesiyle bu durumları paylaşmaktan kaçınmaktadır. Özellikle küçük yaş gruplarının internet kullanımında aile ile kurduğu sınırlı iletişim, çocukların siber zorbalık karşısında yalnız kalmasına neden olmaktadır. Bu durum Aksaray (2011) ve Topçu'nun (2008) çalışmalarındaki bulgularla örtüşmektedir.

Siber zorbalık davranışlarının temel nedenleri incelendiğinde, öğrencilerin çoğunlukla bu davranışları eğlence, şaka ya da oyun amacıyla yaptıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ancak bu tür gerekçeler, siber zorbalığın çocuklar tarafından yeterince ciddiye alınmadığını göstermektedir. Patchin ve Hinduja'nın (2010) araştırmaları da benzer şekilde, çocukların bu tür davranışları çoğunlukla eğlence amaçlı olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, ailelerin çocukların internet ve teknolojik cihazlara erişimlerini sınırlandırması ve bu kullanım üzerinde sıkı bir denetim sağlaması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca öğretmenler, siber zorbalık bilincinin oyunlarla ya da ders içeriklerine entegre edilerek küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmasının önemine dikkat çekmiştir. Özellikle Özmen'in çalışmasında da vurgulandığı gibi bu bilincin erken yaşlarda oluşturulması, çocukların daha güvenli bir dijital deneyim yaşamasına katkı sağlayacaktır.

Sosyal medya platformlarının çocuklar tarafından yaygın şekilde kullanılmasında, teknolojik altyapının gelişimi, ebeveyn kontrol eksiklikleri, sosyal medya kısıtlamalarının kolayca aşılabilir olması ve arkadaş çevresinin etkisi gibi faktörlerin önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Çocukların cihazlara erişimlerinin kolaylaşması ve sosyal medyadaki yaş sınırlamalarının basit yöntemlerle aşılabilir olması, özellikle küçük yaş gruplarını savunmasız hale getirmektedir. Akran baskısı da çocukların sosyal medyaya yönelimini artıran temel nedenlerden biridir. Bu durum, çocukların psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkileyen faktörler arasında yer almakta, özgüven kaybı, yetersizlik hissi ve sosyal kıyaslama gibi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca, sosyal medyanın bilinçsiz kullanımı çocukları zararlı içeriklere, dolandırıcılıklara ve kimlik hırsızlığına karşı savunmasız bırakmaktadır.

Bu sorunun çözümüne yönelik öneriler arasında, çocuklara empati, hoşgörü ve saygı değerlerinin küçük yaşlardan itibaren kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Ailelerin çocuklarıyla açık ve güvene dayalı bir iletişim kurması, zorbalıkla mücadelede temel bir adımdır. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarının dijital aktivitelerini takip etmesi, onları güvenli internet kullanımı konusunda bilinçlendirmesi ve uygun sınırlar koyması gerekmektedir. Öğretmenler ise zorbalık karşıtı eğitim programları düzenleyerek, öğrencilerin bu konuda farkındalık kazanmalarını sağlayabilir. Okul yönetimleri ise zorbalık davranışlarını tespit etmek, raporlamak ve önlemek için sistematik politikalar geliştirmelidir.

Dijital platformlarda yaşanan siber zorbalık özelinde, sosyal medya şirketlerine de önemli görevler düşmektedir. Yaş doğrulama sistemlerinin daha güvenilir hale getirilmesi, zararlı içeriklerin etkin şekilde denetlenmesi ve çocukların karşılaştıkları olumsuzlukları bildirebilecekleri kolay erişilebilir mekanizmalar oluşturulması bu konuda atılması gereken adımlardır. Çocukların sosyal medya bağımlılığını önlemek için alternatif etkinliklerin teşvik edilmesi de önemlidir. Sanat, spor, bilim ve yaratıcı oyunlar gibi faaliyetler, çocukların zamanlarını daha verimli geçirmelerine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, zorbalık ve siber zorbalık, sadece bireylerin değil, toplumların da geleceğini etkileyen ciddi bir sorundur. Bu sorunun çözümü, aile, öğretmen, okul ve toplumun tüm bireylerinin iş birliğiyle mümkündür. Çocuklara empati, hoşgörü ve sosyal sorumluluk bilinci kazandırarak, onların hem mağdur hem de fail olmasının önüne geçilebilir. Dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlardan faydalanırken risklerin de göz önünde bulundurulması, daha güvenli bir dijital ortam yaratılmasını sağlayacaktır. Uzun vadede, bilinçli bireyler yetiştirmek, toplumun sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için yapılacak en değerli yatırımdır.

5.3. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda araştırmacılara ve uygulamaya yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin siber zorbalıkla ilgili bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik somut örnekler üzerinden toplantılar düzenlenebilir.
- Öğretmenlere yönelik örnek etkinlikleri tanımaya ve kullanmaya yönelik uygulamalar gerçekleştirilebilir.

- Siber zorbalığın tanıtımına yönelik kitapçıklar ve videolar aracılığıyla öğrencilere yönelik farkındalık artırılması için çalışmalar yapılabilir.
- Siber zorbalıkla ilgili ilkökul düzeyinde çeşitli derslere (Örn. Hayat Bilgisi vb.) içerik eklenebilir.
- Siber zorbalıkla ilgili bilinçlendirmeye yönelik siber zorbalığı anlatan hikâye kitapları hazırlanabilir.
- Siber zorbalıkla ilgili derinlemesine bilgi elde etmeye yönelik araştırmalar düzenlenebilir.
- Siber zorbalıkla ilgili hazırlanan bir içeriğin etkisini belirlemeye yönelik deneysel desenli çalışmalar düzenlenebilir.

KAYNAKÇA

Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47–88. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1992.tb01093.x>

Akar, E. (2010). Sanal toplulukların bir türü olarak sosyal ağ siteleri-bir pazarlama iletişimi kanalı olarak işleyişi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 107-122.

Akar, E. ve Kayahan, C. (2007). *Elektronik ticaret ve elektronik iş uygulamalar, modeller, stratejiler* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.

Akca, E.B., Sayımer, İ., Salı, J.B. ve Başak, B.E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(Özel Sayı), 17-30.

Akgül, D.G. (2020). Siber zorbalığın nedenleri üzerine kuramsal açıklamalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1(2), 149-167.

Akıncı-Vural, Z.B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 5(20), 3348-3382.

Aksaray, D. D. S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.

Alanoğlu, M. ve Karabatak, S. (2020). Öğretmenlerin okullardaki siber zorbalık mağduriyetleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (55), 45-70.

Arıca, O.T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34(34), 167-184.

Arıcak, O.T. (2011). Siber zorbalık: gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi Dergisi*, (6), 10-12.

Arıcak, O., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *HAYEF Journal of Education*, 9 (1), 101-114.

Aslan, A. ve Öney Doğan, B. (2017). Çevrimiçi şiddet: Bir siber zorbalık alanı olarak “Potinss” örneği. *Marmara İletişim Dergisi*, 27, 95-119. 10.17829/midr.20172729524

Aslan, M. ve Polat, M. O. (2023). Tüm boyutlarıyla akranlar arası zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 43-82.

Ayas, T. ve Horzum, M.B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*, (19), 1-17.

Ayas, T., Horzum, M.B., Peker, A. ve Tanrikulu, İ. (2021). Siber zorbalığın etkileri. İçinde Ağar, M. ve Aydın, E. (Ed.). *Siber zorbalık rehber öğretmen/psikolojik danışman kitapçığı* (1. Baskı, ss.17-23).

Aziz, A. (2008). *İletişime giriş*. Aksu Kitapevi.

Bak, G. ve Eşidir, O.V. (2019). X kuşağında siber zorbalık: nitel bir araştırma. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(36), 2913-2919. 10.26449/sss.1539

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.

Baştürk Akca, E. ve Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 8 (30), 1-20. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.5.001.x>

Baştürk Akca, E., Sayımer, İ., Balaban Salı, J., ve Ergün Başak, B. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2(Özel Sayı), 17-30.

Baştürk Akca, E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10), 71-86.

Bayram, F. ve Özkamalı, E. (2019). Lise öğrencilerinin siber zorbalık yapma ve siber mağdur olma durumlarının incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 303-318. <https://doi.org/10.17679/inuefd.543251>

Bostancı, M. (2010). *Sosyal medyanın gelişimi ve İletişim Fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Bulunmaz, B. (2011). Otomotiv sektöründe sosyal medyanın kullanımı ve Fiat örneği. *Global Medya Dergisi*, 2(3), 19-50.

Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). SAGE Publications.

Çalışkan, M. & Mencik, Y. (2015). Değişen dünyanın yeni yüzü: sosyal medya. *Akademik Bakış Dergisi*, (50), 254-277.

Çetinkaya, M. (2013). İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 46-57.

Dursun, S., Gökçe, A. ve Aytaç, S. (2020). Siber zorbalık: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 465-485. <https://doi.org/10.37093/ijsi.837694>

Erbiçer, E. S. (2019). Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 190-222. 10.9779/pauefd.559831

Erten, Y. ve Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, şiddet ve terörün psikososyal yapıları. *Cogito* (6-7), 143-163.

Horzum, M. B. ve Ayas, T. (2014). Orta öğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 21-36.

İğdeli, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. İçinde M.C. Öztürk (Ed.), *Dijital iletişim ve yeni medya* (1. Basım, ss. 3-25). Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını.

Karabacak, K., Ekşioğlu, S., Öztunç, M., Başçıçek, F. Soydan, E., ve Yaşar, V. (2015). Lise öğrencilerinin zorbalık davranışları. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(2), 366-377. 10.17121/ressjournal.313

Karaçor, S. (2007) *Reklam iletişimi internet ve gazete reklamlarının etkilerine yönelik bir araştırma*. Çizgi Kitapevi Yayınları.

Karadağ, F. (2019). *Siber zorbalık tutumu ile sosyal medya tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. eArşiv@Anadolu.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

Kaynak, S. ve Koç, S. (2015). Telif hakları hukukunun yeni macerası: sosyal medya. *Folklor/Edebiyat*, 21(83), 389-410.

- Keser, H. ve Kavuk, M. (2015). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-16. 10.16986/HUJE.2015014222
- Kestel, M. ve Akbıyık, C. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.282384>
- Kılınç, İ. ve Gündüz, Ş. (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 261-283. <https://doi.org/10.24315/trkefd.304497>
- Koçak, N. G. (2012). *Bireylerin sosyal medya kullanım davranışlarının ve motivasyonlarının kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında incelenmesi: Eskişehir’de bir uygulama*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1 (2), 620-639.
- Korkmaz, A. (2016). Siber zorbalık: fizikselden sanala yeni şiddet. *Kurgu*, 24(2), 74-85.
- Kuduğ, H. (2011). *Sosyal ağ analizi ölçütlerinin iş ağlarına uyarlanması*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Researchgate.
- Mazalin, D. ve Moore, S. (2004). Internet use, identity development and social anxiety among young adults. *Behaviour Change*, 21(2), 90-102. 10.1375/bech.21.2.90.55425
- Menesini, E., Nocentini, A., ve Camodeca, M. (2011). Morality, values, traditional bullying and cyberbullying in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, (31), 1-14. <https://doi.org/10.1111/j.2044-835X.2011.02066.x>

Mutlu, B. ve Bazarcı, S. (2017). Marka işbirlikleri için yeni bir alan: Youtube içerik üreticileri ve kanal toplulukları üzerine netnografik bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (27), 28-45. <https://doi.org/10.31123/akil.437267>

Newall, M. (2018). Cyberbullying a global advisor survey. *Ipsos*.

Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4 (4), 605-626.

Özdemir, S.S., Özdemir, M., Polat, E. ve Aksoy, R. (2014). Sosyal medya kavramı ve sosyal ağ sitelerinde yer alan online reklam uygulamalarının incelenmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 58-64. <https://doi.org/10.17339/ejovoc.96993>

Özerkmen, N. (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, (28), 1-19.

Özmen, Ş. Y. (2018). Dijital şiddet, siber zorbalık ve yeni medya okuryazarlığı üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 958-966. [10.17719/jisr.2018.2989](https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2989)

Parlak, A. (2005). *İnternet ve Türkiye’de internetin gelişimi*. [Bitirme Ödevi]. Fırat Üniversitesi.

Patchin, J.W. ve Hinduja, S. (2010). Bullying, cyberbullying and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3), 206-221. [10.1080/13811118.2010.494133](https://doi.org/10.1080/13811118.2010.494133)

Peker, A. (2013). *İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Peker, A. ve İskender, M. (2015). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 11-22.

Perren, S. ve Gutzwiller Helfenfinger, E. (2012). Cyberbullying and traditional bullying in adolescence: Differential roles of moral disengagement, moral emotions and moral values. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 195-209. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.643168>

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Raskauskas, J. ve Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psycholog*, (43), 564-575. 10.1037/0012-1649.43.3.564

Sarı, M. (2014). *Sosyal medyanın sosyal hareketler üzerindeki etkisi: Gezi Parkı platformu örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Sarışık, S., Aydoğdu, M., Yamak, C., Dönmez, E. ve Kahya, İ. (2022). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarının incelenmesi. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 190-202.

Shaw, L.H. ve Gant, L.M. (2002). Users divided? Exploring the gender gap in Internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 5(6), 517-527. 10.1089/109493102321018150

Solmaz, B., Tekin, G., Herzem, Z. ve Demir, M. (2013). İnternet ve sosyal medya kullanımı üzerine bir uygulama. *Selçuk İletişim*, 7(4), 23-32.

Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. ve Er, S.H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 257-270.

Tamer, N. ve Vatanartıran S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20.

Tatlılıoğlu, K. (2018). Okullarda şiddet ve zorbalık üzerine. İçinde Ş. Kolukısa (Ed.), *Eğitime bakış* (s.70-76). Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe sözlük* (9. baskı). Türk Dil Kurumu.

Topçu. Ç., Erdur-Baker,Ö. ve Çapa- Aydın, Y. (2008) . Examination of cyber - bullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(6), 643-648. 10.1089/cpb.2007.0161

Toprak, A., Yıldırım Eroğlu, A., Binark, F. M., Çomu, T., Senem, B. ve Aygöl, E., (2009). *Toplumsal paylaşım ağı: Facebook görülüyorum öyleyse varım*. Kalkedon.

Tosun, L.P. (2019). Sosyal ağ sitelerinin kullanımı ve öznel iyi oluş. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(3), 304-317. <https://doi.org/10.18863/pgy.468532>

Tosun, Ü. (2021). Şiddet türleri ve uygulandıkları ortamlara göre çeşitleri. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, (56), 14-15.

Tufan Yeniçıkı, N. (2016). Hakla ilişkiler aracı olarak Instagram: sosyal medya kullanan 50 şirket üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 9 (2), 92-115. <https://doi.org/10.18094/si.84410>

Türk, B. ve Şenyuva, G. (2021). Şiddet sarmalı içinden siber zorbalık: bir gözden geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 462-479. <https://doi.org/10.21733/ibad.901032>

Ulucak, E.M. ve Çakır, İ. (2014). *Ortaöğretim bilgi ve iletişim teknolojisi*. Özne Yayın-Dağıtım.

Usta, A. (2009). Etnik şiddet olgusu üzerine sosyo-psikolojik bir değerlendirme. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), 87-106.

Üneri, Ö. Ş. (2012). Akran zorbalığı: çocuklarda zihinsel ve fiziksel gelişimi bozuyor. *Popüler Psikiyatri*, 65, 34.

Ünlü, S., Tuna, Y., Özbaş Anbarlı, Z. ve Tosunay, D. (2019). Ergenlerde empati ve siber zorbalık-siber mağduriyet ilişkisi: Eskişehir’de özel okul öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(17), 38-58.

Vural, Z. (2006). *Bilgi iletişim teknolojileri ve yansımaları*. Nobel Yayınları.

Vural, Z.B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.

Yaman, E., Eroğlu Y. ve Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaktüs Yayınları.

Yarar, Y. (2019). *Lise öğrencilerinin iyi oluş düzeyleri ile siber zorbalık siber mağduriyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Yazgılı, E. ve Baykara, M. (2021). Siber zorbalık tespit yöntemleri potansiyel uygulama alanları ve zorlukları. *DÜMF Mühendislik Dergisi*, (12), 23-35. <https://doi.org/10.24012/dumf.859651>

Yıldırım, A. (2015). Devlet-vatandaş ilişkisinde kamu web siteleri ve sosyal medyanın etkisi. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 1-14.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. F. ve Yazgan, Ç. Ü. (2022). Saldırganlığın dijital ortamda yeniden üretimi: üniversite öğrencilerinin saldırganlık ve siber zorbalık/mağduriyet deneyimlerinin incelenmesi. *TRT Akademi*, 7 (15), 648-675. <https://doi.org/10.37679/trta.1110739>

Yıldırım, O. ve Ayan, V.M. (2024). Twitter'dan X'e: Sosyal medyadaki sahiplik yapısı değişiminin X platformu üzerinden değerlendirilmesi. *İlef Dergisi*, 11(1), 111-148. <https://doi.org/10.24955/ilef.1432738>

http-1: World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO. http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582 (Erişim tarihi:02.04.2024)

EKLER

Ek.1 Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz	Kız () Erkek ()
2. Yaşınız	
3. Sınıfınız	1 () 2 () 3 () 4 ()
4. Günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?	() 1 saatten az () 1-2 saat () 2-5 saat () 5 saatten fazla
5. İnternete daha çok hangi elektronik cihazla bağlıyorsunuz?	() Cep telefonu () Bilgisayar () Tablet
6. İnterneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Amaçlarınız birden fazlaysa öncelik sırasına göre 1’den başlayarak işaretleyebilirsiniz)	() Araştırma/Eğitim () Sosyal Ağlar () İletişim () Müzik () Video () Film () Diğer.....
7. Herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğiniz var mı?	() Evet () Hayır
8. Sosyal paylaşım sitelerinden hangisini/hangilerini kullanıyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)	() Facebook () Twitter () Instagram () YouTube () Pinterest () Flickr () Blog () Diğer.....

9. Sosyal medya üyeliklerinizde kendi adınızı mı kullanıyorsunuz, takma ad mı kullanıyorsunuz?	☐ Gerçek ad ☐ Takma ad ☐ Her ikisi
10. Sosyal medya sitelerini kullanım sıklığınız nedir?	☐ 1 saatten az ☐ 1-2 saat ☐ 2-5 saat ☐ 5 saatten fazla
11. Sosyal ağları hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneğiniz var ise önceliğinize göre 1'den başlayarak işaretleyebilirsiniz)	☐ Arkadaş edinmek ☐ Gündemi takip etmek ☐ Sosyalleşmek ☐ Başkalarının neler yaptığını izlemek ☐ İletişim kurmak ☐ İçerik paylaşmak fotoğraf, video gibi ☐ Başkaları tarafından tanınmak ☐ Eğitim veya araştırma ☐ Eğlenmek, rahatlamak ☐ Oyun oynamak

Ek.2 Öğrenci Görüşme Soruları

Sevgili öğrenciler,

Aşağıda yer alan sorular ile küçük yaştaki çocukların sosyal medyayı kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte sanal ortamlarda siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma düzeylerini belirlemek amaçlanmaktadır. Vereceğiniz cevaplar araştırma için önemli olup sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederim.

Gizem ERDEM

Anadolu Üniversitesi

Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. İnternette ne sıklıkla sana rahatsızlık (küfür, hakaret, tehdit, şantaj) vermek amacıyla gerçekleştirilen olaylara maruz kaldın?
2. Kullandığın sosyal medya platformlarından birinde herhangi birinden küfürlü veya kaba mesaj aldın mı? Mesajı okuduğunda ne hissettin? Sen böyle bir şey yaptın mı? Neden küfretme gereği duydun?
3. Zorbalığın diğerlerine oranla daha fazla yapıldığı sosyal medya platformları var mı? Bunlar hangileri?
4. Herhangi bir arkadaşın aranızda geçen özel mesajlaşmayı başkasıyla paylaştı mı? Bu durum karşısında ne hissettin? Sen bir arkadaşınla gerçekleştirdiğin mesajlaşmayı izni olmadan bir başkasıyla paylaştın mı? Arkadaşının tepkisi nasıl oldu?
5. Arkadaşlarından birini oyun oynarken gruptan dışladın mı? Bu hareketi niçin yaptın? Dışladıysan daha sonra ne hissettin?
6. Arkadaşlarınla oyun oynarken sen dışlandın mı? Dışlandığında ne hissettin?
7. Sosyal medyada bir başkasının davranışı nedeniyle kendinizi hiç korkmuş veya tehdit altında hissettiniz mi? Buna sebep olan olay nedir?

8. Sanal ortam kullanılarak size zarar vermek için yapılan eylemler sizde üzüntü, öfke, korku ve umutsuzluk gibi hangi duyguları hissetmenize sebep oldu? Duygularınızı nasıl etkiledi?
9. Herhangi bir arkadaşın, sana uygun olmayan ya da seni utandıracak fotoğraf veya video gönderdi mi? Bu durum karşısında nasıl hissettin? Tepkin ne oldu? Sen herhangi bir arkadaşına uygun olmayan ya da onu utandıracak fotoğraf ya da video gönderdin mi? Arkadaşının sana karşı tepkisi nasıl oldu?
10. Arkadaşlardan birisiyle çevrimiçi olarak dalga geçildi mi/ herhangi bir zararlı mesaj, söylenti/dedikodu mesajı atıldı mı veya gönderildi mi? Arkadaşın bu durumda nasıl hissetti? Tepkisi ne oldu?
11. Sosyal medya platformlarında senin adına profil açıp senin yerine geçmeye çalışan birilerini biliyor musun? Sen böyle bir şey yaptın mı? Sence neden senin yerine geçmeye çalışmış olabilirler?
12. İnternette sana rahatsızlık vermek amacıyla yapılmış durumlarla karşılaştığında bu olaylarını herhangi birine söyledin mi? Söylerken neler hissettin?
13. İnternetteki rahatsızlık veren durumları engellemek için yaşanan olayları bildirmek ne kadar etkilidir?
14. Başkasını rahatsız etmek amacıyla yapılan bir olaya şahit olduğunda ne yaparsın?
15. İnternette kötü olayların azaltılmasına yönelik neler yapılabilir?

Ek.3 Öğretmen Görüşme Soruları

Saygıdeğer öğretmenler,

Aşağıda yer alan sorular ile küçük yaştaki çocukların sosyal medyayı kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte sanal ortamlarda siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma düzeylerini belirlemek amaçlanmaktadır. Vereceğiniz cevaplar araştırma için önemli olup sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederim.

Gizem ERDEM

Anadolu Üniversitesi

Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. Öğrencilerinizin hangi sosyal medya araçlarını kullandıklarını düşünüyorsunuz? / Öğrencilerinizin sosyal medya araçlarını sıklıkla kullandıklarını düşünüyor musunuz?
2. Öğrencilerinizin sosyal medya araçlarını kullanırken siber zorbalığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz? Sizce en çok hangi ortamlarda?
3. Öğrencilerin çevrimiçi ortamda kendilerini güvende ve rahat hissettiklerini ve kendilerine/başkalarına meydana gelen siber zorbalık hakkında güvenilir bir yetişkini bilgilendirebileceklerini düşünüyor musunuz?
4. Öğrencilerin siber zorbalık olaylarını bildirmelerini sağlamanın en iyi yolunun ne olduğunu düşünüyorsunuz? Öğrencilerinizin siber zorbalığa maruz kaldıklarını nasıl anlarsınız? /fark edersiniz?
5. Öğrencilerinizin akranlarına sosyal medya üzerinden siber zorbalıkta bulunduklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz?
6. Öğrencilerinizin siber zorbalık yaptıklarını nasıl anlarsınız?
7. Öğrencileriniz hiç siber zorbalık olaylarından bahsetti mi? Varsa ne gibi önlemler aldınız?

8. Öğrencilerinizin siber zorbalık davranışlarının nedenlerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
9. Okullarda öğrenciler arasında yaşanan siber zorbalık davranışlarının ne tür sonuçlar doğurduğuna ilişkin görüşleriniz nelerdir?
10. Öğrencilerinizin siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
11. Okullar/öğretmenler bu tür olaylarla karşılaştıklarında ne yapabilirler?
12. Siber zorbalık konusunda öğrencilerinizle çalışma yaptınız mı? Yaptıysanız katkısı oldu mu?
13. Siber zorbalıkla ilgili ebeveynlerle ne tür bir iş birliği yapılabileceğini düşünüyorsunuz?
14. Nasıl bir eğitim programı gençleri, çocukları, yetişkinleri siber zorbalıktan koruyabileceğini düşünüyorsunuz?

Ek.4 Veli Görüşme Soruları

Değerli veliler,

Aşağıda yer alan sorular ile küçük yaştaki çocukların sosyal medyayı kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte sanal ortamlarda siber zorbalığa maruz kalma ve siber zorbalıkta bulunma düzeylerini belirlemek amaçlanmaktadır. Vereceğiniz cevaplar araştırma için önemli olup sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmaya katılımınız için teşekkür ederim.

Gizem ERDEM

Anadolu Üniversitesi

Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. Siber zorbalıkla ilgili ne düşünüyorsunuz?
2. Çocuğunuz sosyal medya araçlarını sıklıkla kullandıklarını düşünüyor musunuz?
3. Çocuğunuzun sosyal medya araçlarını kullanırken siber zorbalığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz? Sizce en çok hangi ortamlarda?
4. Çocuğunuzun siber zorbalık olaylarını bildirmelerini sağlamanın en iyi yolunun ne olduğunu düşünüyorsunuz?
5. Çocuğunuzun siber zorbalığa maruz kaldıklarını nasıl anlarsınız? /fark edersiniz?
6. Çocuğunuz hiç siber zorbalık olaylarından bahsetti mi? Bu durum karşısında tepkiniz ne oldu?
7. Çocuğunuzun akranlarına sosyal medya üzerinden siber zorbalıkta bulunduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl? Örnek verir misiniz?
8. Çocuğunuzun siber zorbalığa uğradığını fark ederseniz nasıl bir yol izlersiniz?
9. Siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
10. Çocuğunuzun zorbalıklardan korumak için ne yapmalısınız?
11. Çocuğunuzun zorba olmaktan korumak için ne yapmalısınız?

Ek.5 Etik Kurul izin Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 15.12.2023 Protokol No: 666745

T.1111, -U.20U

İN,DO_U UN V RS TfS
SOSYAL V 13 Elf 13İ MİF⁰ R IMS_ ARA JİKİ""A vİ YAYIN F1 G KURULw
KARAR BELGESİ

Ali\$MANIN TURU:	Yuk."" Ltunlt'l hl'fIJ.SI
KONU	ECİtnt 811. m <II
İİ\$UIC:	Lkol<ul Oirçıcılennin Siller 7>rh:!J: "" aulunm ..., s,l;.fi ZorbaJ M.İuz Km Ov•umlanntn ()trmc1 otrrt..._nv: Alle Vol u1t..f....Goreİnctkn*ws1
AAOj-fjiEl YOA.VT0c:Os0:	Prof Or (101111< ROVA(l
TEZYAZARI:	Gor<" İROEM
ALT İCOMİSYON COR0\$0:	-
KAJIAR:	Olwnlu